

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Філологічний факультет

Кафедра філософії та культурології

Культуротворчі функції виховання та освіти

Кваліфікаційна робота

За освітнім ступенем «магістр»

Спеціальність 034 «Культурологія»

Студентка II курсу, групи K65

спеціальності

034«Культурологія»

(шифр і назва спеціальності)

Кривопиша О.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник к.філос.н.,доц. Пуліна В.І.

(прізвище та ініціали)

Рецензент док.культ.,проф. Колесник О.С.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ: Культуротворчі функції виховання та освіти

Кваліфікаційна робота присвячена виявленню та дослідженню культуротворчих функцій виховання та освіти, а саме: визначенню рівня розробки проблеми, охарактеризуванню головних понять та загальних функцій виховання і освіти, окресленню ключових культуротворчих складових виховання та освіти, аналізу зародження виховання та освіти в людській культурі та їх вплив на процес культуротворення. Дослідження цих питань вказує, що культуротворчі функції виховання та освіти є ключовим елементом формування та розвитку культури суспільства.

Ключові слова: культуротворчість, функція, виховання, освіта, творчість

ANNOTATION: Culture-creating functions of upbringing and education

The qualification work is devoted to the identification and study of the culture-creating functions of upbringing and education, namely: determining the level of development of the problem, characterizing the main concepts and general functions of upbringing and education, outlining the key culture-creating components of upbringing and education, analyzing the origin of upbringing and education in human culture and their impact on the process of culture creation. The study of these issues indicates that the culture-creating functions of upbringing and education are a key element in the formation and development of society's culture.

Key words: culture creation, function, upbringing, education, creativity

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ.....	7
1.1 Теоретичні засади культурологічного підходу до виховання та освіти.....	7
1.2 Культуротворче значення освіти та виховання.....	13
1.3 Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	14
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ВИХОВАННЯ І ОСВІТИ В КУЛЬТУРІ.....	35
2.1 Феномен освіти і виховання в давніх культурах крізь призму функціональності.....	35
2.2 Виявлення культуротворчого елементу у вихованні та освіті як здійснення концептуально - описової та комунікативної функцій.....	51
2.3 Культуротворчий потенціал функції програмування у вихованні та освіті.....	59
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Складність і динамічність процесу суспільного оновлення зумовлена змінами в усіх сферах життя людини: побутовій, виробничий, освітянській тощо. Це актуалізує пошук наукових обґрунтувань модернізації системи загальної та вищої освіти, що не можливо без звернення до культуротворчої складової освіти і виховання в цілому. В цьому сенсі науково плідним може бути визначення освітньо-виховних пріоритетів в культурологічному контексті, а також визначення пріоритетів та ціннісних орієнтирів виховання і освіти крізь призму стратегій цивілізаційного розвитку, що допоможе розкрити та усвідомити логіку формування виховних та освітніх систем, представлених у різних культурах, з позиції культуротворення. Поряд із процесами глобалізації та інтеграції, що є ознаками сучасної культури, великого значення набувають і процеси самоідентифікації особистості, які безпосередньо пов'язані з освітньою площиною. Культуротворчий потенціал виховання і освіти може бути осмислений функціонально, що надасть можливості повною мірою оцінити цей феномен людської культури. Звернення до виховання та освіти в контексті культуротворення, перш за все, передбачає виявлення їхньої ціннісної сутності, як основних стратегій розвитку людської культури, спрямованих до її збереження. В цьому сенсі, визначення культуротворчих функцій виховання і освіти сприятиме більш глибокому усвідомленню важливості цієї сфери людської діяльності для культури в цілому. Відповідно, вдосконалення освітянського простору та піднесення його на належний щабель стає необхідною умовою прогресивного розвитку будь-якої культури.

Стосовно ступеня розробки проблеми, слід зазначити, що звернення до виховання та освіти в культурологічному аспекті є досить поширеним, але системного наукового дослідження культуротворчих функцій виховання і освіти в літературі не представлено.

Так, досить поширеною є спроба вирішити питання про те, яким чином на окремого індивіда діє культурне середовище, вона представлена у працях: А. Адлера, Дж. Дьюї, Г. Спенсера, С. Френе. Передтечею ж вивчення культуротворчого потенціалу виховання і освіти у вітчизняній науці вважаються праці вчених, котрі досліджували питання управління розвитком особистості через освітньо-виховний простір, сприяючи тим самим формуванню педагогічного напрямку в українській науковій думці. Цими питаннями займалися: А. Макаренко К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші. Серед сучасних науковців до дослідження цієї проблеми долучилися: Н.І. Алексєєв, Ш.А. Амонашвілі, А.Г. Асмолов, Є.В. Бондаревська, І.Д.Бех, А.П. Валицька, О.С. Газман, В.П. Зинченко, І.О. Зязюн, С.В. Кульневич, В.В. Серіков, В.А. Сластьонін, Є.Н. Шиянов, І.С. Якиманська та ін.

Що стосується дослідження окремих аспектів освіти, орієнтованих на культуру, то слід згадати наступних науковців: М.М. Бахтін (ідея діалогу культур), В.С. Біблер (культура як діалог), Л.С. Виготський (культурно-історичний підхід до розвитку особистості), Г.С. Батищев, М.К. Мамардашвілі (уявлення про культурне поле особистості), В.В. Раєвський.

Культурологічний підхід до освіти і виховання в своїх дослідженнях застосовують - І.А. Зязюн, М.С. Каган, Н.Б. Крилова, Є.В. Оганесян, Г.П. Суслова, Е. Сепір, Г. Зиммель та ін.).

Мета дослідження полягає у виявленні та дослідженні культуротворчих функцій виховання та освіти.

Об'єктом дослідження є виховання та освіта в людській культурі.

Предметом дослідження функції освіти і виховання та їхній культуротворчий потенціал.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні дослідницькі **завдання**:

- Визначити ступінь розробки проблеми та джерельну базу;
- Здійснити понятійно-категоріальний аналіз;
- Визначити загальні функції виховання і освіти;

- Виявити культуротворчу складову виховання та освіти;
- Проаналізувати процеси становлення виховання та освіти в людській культурі з позиції культуротворення;

Методологічну основу роботи репродукують:

- Принципи системності, що передбачає системний розгляд виховання та освіти в людській культурі;
- Принцип історизму, який передбачає звернення до культур давніх цивілізацій та дослідження процесу становлення виховання та освіти в людському культурному просторі, а також ;
- Принцип об'єктивності передбачає усвідомлення, як культуротворча складова впливає на освіту та виховання.

Методи дослідження добиралися з урахуванням поставленої мети і завдань. Для розкриття проблеми були використані загальнонаукові методи: аналіз і синтез. Це дало можливість систематизувати отриману інформацію, детально проаналізувати функціональність виховання та освіти. Крім зазначених були використані загальнонаукові методи: системно-структурний (виявлення функціональності культури), та компаративний (порівняння культуротворчих аспектів виховання і освіти в хроно площині), а також, історико-реконструктивний (діахронний), що використовується про дослідженні культуротворчої функціональності виховання і освіти в давніх цивілізаціях.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі аналізу культуротворчого потенціалу виховання і освіти через її функціональність та виявленні зв'язку між феноменом виховання і освіти та загальними цільовими установками людства на шляху культуротворення.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів для розробки тематичних лекцій, для роботи культурологічних гуртків у середніх та вищих навчальних закладах, а також для культурологічного осмислення феноменів культури в процесі навчання у вищих навчальних закладах. Також матеріали дослідження можуть бути використані

для роботи над окресленням нових перспектив розвитку освітнього простору в Україні та його цільових установок на підставі усвідомлення культуротворчих функцій виховання і освіти.

Апробація роботи: основні положення і результати дослідження обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців та студентів (Чернігів, 28 березня 2023 р.), а також під час наукового семінару аспіратів та магістрантів (Чернігів, 5 грудня 2023р), результати досліджень представлені в публікації «Кривопиша О. Теоретичні засади культурологічного підходу до виховання та освіти. // СУЧАСНА ОСВІТА: ДОСВІТ І НОВАТОРСТВО».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 2-х розділів і висновків, списку використаних джерел та літератури (54 позицій), додатків (ілюстрації, розробка конспекту лекції). Загальний обсяг роботи – 84 сторінки, з них основний текст - 65 сторінок, додаток - 10 сторінок.

РОЗДІЛ 1. СТУПІНЬ РОЗРОБКИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

1.1 Теоретичні засади культурологічного підходу до виховання та освіти

Теоретичні засади культурологічного підходу до виховання та освіти є актуальною ідеєю, що обґрунтовується на вивченні культурних аспектів та їх вплив на формування особистості. Цей підхід спирається на переконання, що культурні цінності, традиції та способи життя є ключовими факторами, які почали навчання та виховання. Він враховує взаємодію особистості з культурним оточеннями та наголошує важливість розвитку культурної компетентності. Культурологічний підхід сприяє формуванню глибокого розуміння різноманітності культури, розвитку критичного мислення та толерантності. Він підкреслює важливість впровадження культурно-орієнтованих методик та педагогічних стратегій у навчальний процес для стимулювання творчості та самовираження учнів. Такий підхід спрямований на розбудову гармонійної особистості, здатної ефективно взаємодіяти з культурним середовищем та прийняти конструктивну участь у суспільстві.

В. Гриньова трактує культурологічний підхід як вивчення світу людини в контексті її культурного існування, в аспекті того, чим цей світ є для людини, яким сенсом він для нього наповнений, це розгляд культурного наповнення соціальної реальності культурних програм, що склалися й складаються, утверджують себе в досвіді практичної діяльності людей. Культурологічний підхід історично детермінований за своєю суттю. Цілісне вивчення процесу його становлення у контексті антропологічної концепції освіти дозволяє глибше зрозуміти основні закономірності й тенденції розвитку цієї концепції, проблеми й механізми руху педагогічного знання, шляхи інтеграції його в сучасну освіту [12, с.1]. Тому можна сказати, що культурологічний підхід в освіті та вихованні – це концептуальна рамка, що акцентує увагу на ролі культури у формуванні особистості, суспільства та освітнього середовища. Цей підхід розглядає культуру як ключовий чинник, що впливає на всі аспекти

навчання та розвитку особистості. До культурологічного підходу в освіті включають: міжкультурна компетентність, інтеркультурне виховання, збереження культурної спадщини, культурна різноманітність у навчальному середовищі, розвиток творчості. Отже культурологічний підхід в освіті і вихованні сприяє створенню глибокого та міцного зв'язку між освітою та культурою, сприяючи формуванню гармонійних особистостей та активних громадян, які здатні розуміти та цінувати різноманіття культурної спадщини.

Вивчення наукових джерел засвідчило, що проблема культурологічного підходу завжди була в центрі уваги і порушувалась багатьма науковцями і практиками. Вивчення сучасної філософської й психолого-педагогічної літератури дає підстави констатувати посилення зв'язків освіти та культури, постійне зростання уваги до культурологічних проблем освіти й виховання. Така взаємодія визначається у науковому світі як норма, яка виводиться із самого визначення культури (І. Зязюн, М. Каган, Н.Крилова, Є. Оганесян, Г. Сулова, Е. Сепір, Г. Зиммель та ін.) [39, с.1]. Наприклад, науковець І. Зязюн розуміє *культуру* – як систему загальнолюдських, суспільних та індивідуальних цінностей, які втілюються в матеріальних і духовних формах. Згідно з його концепцією, культура включає в себе різноманітні аспекти життя суспільства та окремої особистості. Зязюн підкреслює важливість культури у визначеному людському просторі, вона є не лише набором традицій чи мистецьких виробів, але є основою для формування ідентичності, ціннісних орієнтацій і способу сприйняття світу. Культура, за його словами, визначає спосіб життя суспільства та визначає його розвиток. Такий підхід Зязюна акцентує увагу на розумінні культури як живого, динамічного процесу, що постійно перетворюється та взаємодіє з іншими сферами людського середовища [18, с.28]. Власне кооперація культурологічного підходу і культури в освіті та вихованні є ключовою для формування не тільки культурних цінностей, традицій це всеохоплюючий процес який впливає на зрощення та вдосконалення особистої ідентичності людини як окремої одиниці суспільства.

Значний внесок у дослідження окремих аспектів освіти, орієнтованих на культуру, зробили такі філософи та психологи, як М. Бахтін (ідея діалогу культур), В. Біблер (культура як діалог), Л.Виготський (культурноісторичний підхід до розвитку особистості), Г. Батищев, М. Мамардашвілі (уявлення про культурне поле особистості), В.Краєвський (аналітичний огляд досліджень освіти в контексті культури показав, що в цілому культурологічний підхід характеризується як підвищення уваги до філософського і методологічного осмислення педагогічної науки і практики) [39, с.1]. Отже, зумовлюється чітка тенденція у пошуках нових підходів до навчання та виховання молодого покоління. Саме таким є культурологічний підхід, який забезпечує панорамний багатовимірний погляд і полісистемне пояснення сутності культурних проблем, цінностей та компонентів сучасної освіти.

Так, культурологічний підхід, зазначають науковці, є сукупністю методологічних прийомів, що забезпечують аналіз будь-якої сфери соціального і психологічного життя (зокрема освіти та педагогіки) на основі системоутворювальних культурологічних понять, таких, як культура, культурні норми й цінності, уклад, спосіб життя, культурна діяльність тощо (Н. Гарашкін, Д. Дегтярьов, С. Косян, О. Леонт'єв, А. Лурія, А. Рогова, С. Уфимцев та ін.). Учені наголошують, що завдяки культурологічному підходу в розгляді педагогічних явищ забезпечується їх аналіз на широкому соціокультурному тлі. Культурологічний підхід передбачає вивчення загальних закономірностей розвитку культури особистості й соціуму, принципи їх функціонування, взаємодії і взаємозалежності, що дозволяє використовувати його основні положення в аналізі впливу зовнішнього середовища на професійне становлення студента, його здатність жити в контексті світової культури, сприймати загальнолюдські цінності та гармонійно співставляти їх з національними цінностями та цінностями свого життя (В. Дмитрієва, Н. Карпова, Л. Макарова, О. Макусєв, В. Марєєв, О. Морозова, О. Птіцина, Н. Пядушкіна, І. Шаршов, Н. Щуркова, О. Щипанкіна, Г. Ярулліна та ін.) [10, с.38].

Основи культурологічного підходу до освіти в новітній час розробляли Н.Алексєєв, Ш. Амонашвілі, А. Асмолов, Є. Бондаревська, І.Бех, А.Валицька, О.Газман, В.Зинченко, І. Зязюн, С. Кульневич, В. Серіков, В. Сластьонін, Є.Шиянов, І. Якиманська та ін. Ці науковці створили теоретичні передумови для постановки й розробки проблеми культурологічного підходу в освіті [39, с.1]. Культурологічний підхід до дослідження педагогічних проблем здійснюється в контексті загальнофілософського розуміння культури, що розглядається на рівні буденної і теоретичної свідомості. У буденній свідомості культура представлена неоднозначно: з одного боку, вона розуміється як щось нормативне, задане як зразок, на який повинні орієнтуватися представники конкретного суспільства або професійної групи; з іншої – ототожнюється з освітою, інтелігентністю людини; з третього – пов'язується з характеристикою місця і способу життя людини.

Наприклад, І.Бех зазначає, що відповідно до культурологічного підходу саме культура розглядається як всезагальний чинник і духовно-практична основа розвитку особистості. Йдеться, передусім, про пояснення на рівні індивідуальної свідомості суб'єкта тих смислів, якими має наповнитися для нього навколишній світ. Культурологічний підхід у ракурсі розв'язання проблем сучасної освіти потребує створення адекватного виховного простору, однією із форм якого, на думку вченого, має бути особистісно-розвивальне середовище – особливий науково організований соціум, який відрізняється від звичайного середовища вищими за змістом та інтенсивністю характеристиками спільної діяльності та спілкування, емоційно й інтелектуально насиченою атмосферою співпраці й творення [39, с.2].

Серед досліджень, котрі стосуються власне культурологічного підходу в освіті, передусім слід назвати праці В. Гури (проблема гуманізації освіти). Суть культурологічного підходу згаданий автор бачить в тому, що у центрі уваги повинна опинитися людина як суб'єкт культури, а навчальне середовище повинне розбудовуватися передусім як культурне середовище. Відповідно, він дає наступне визначення культурологічного підходу: це «таке бачення людини

крізь призму понять культури, яке дозволяє розглядати людину у навчальній діяльності як вільну, активну індивідуальність, здатну до самодетермінації в горизонті особистості в результаті спілкування з іншими особистостями, культурами, як в межах сьогоденного життєвого світу особистості (Малий час культури), так і в інших епохах (Великий час культури)» [3, с.8]. Оскільки таке визначення видається дещо ускладненим, можна резюмувати його наступним чином: згідно з культурологічним підходом, людина розглядається як вільна особа, котра через буття у культурі самовизначається як особистість.

Дослідниця О. Тюрдьо розглядає окремий аспект культурологічного підходу в освіті, а саме інформаційно-культурологічний підхід [3, с.9]. Основною метою такого підходу вона вбачає розвиток комунікативної компетентності в полікультурному середовищі. Суть реального впровадження цього методу полягає в тому, щоб за допомогою різноманітних методів і технологій навчання переважно створювати освітньо-культурне середовище з емоційним забарвленням, формуючи тим самим особистісне ставлення учнів до навчального матеріалу.

А. Погодіна розглядає культурологічний підхід як засіб для аналізу і вибудовування передусім організаційної культури навчального закладу [3, с.10]. На її думку, формування організаційної культури включає формування загального простору, включаючи цінності, норми та моделі поведінки. Саме такий простір є важливою частиною культурної відповідності. Освітнє середовище є однією з важливих основ реалізації культурологічного підходу в освіті.

Дослідниця Є. Фортунатова, вбачає культурологічний підхід у вивченні відношень між культурою (і мовою як її складовою) і свідомістю (внутрішнім світом) людини, котра є носієм цієї культури. Відповідно до цього, вивчення мови йде паралельно з вивченням людини як «мовної особистості», котра несе в собі особливості національного способу мислення. Вектор культурологічного підходу, як вважає авторка, має бути спрямований не від мови до культури, але від особистості до культури, охоплюючи систему уявлень людини про

культуру, яка відображається у національній картині світу. Таким чином, культурологічний підхід знову ж таки пов'язується з поняттям особистості і дослідження набуває психологічного характеру [3, с.11]. У своєму підході авторка пояснює культуру як духовно-психологічний феномен, що відображає етнічну свідомість, тому на її думку, культурний підхід є методологічною моделлю та дозволяє учням розвинути особливе інтелектуальне сприйняття культурологічної інформації художніх текстів, забезпечення глибини його думки та смислове розуміння.

Цікавими є думки І.Колмогорова, розробляючи культурологічний підхід до формування педагогічної культури визначає цей підхід як «сукупність теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для освоєння й трансляції педагогічних цінностей і технологій, котрі забезпечують творчу самореалізацію особистості вчителя у професійній діяльності» [3, с.9]. Зв'язок такого підходу з культурою забезпечує передусім акцент на професійних цінностях і самореалізації вчителя у професійній діяльності. Аналізуючи поняття «культура» у контексті культурологічного підходу в освіті, авторка наголошує на людині творчій функції культури, і на тому, що входження людини в культуру є процесом відтворення людини як суб'єкта практичного, теоретичного та ціннісного відношення до світу.

Проблему функцій культури піднімали дослідники Є. Подольська, В.Лихвар, К.Іванова [36]. П. Герчанівська [11] та інші. Функції культурологічного підходу у контексті освітньої практики досліджували Г. Гайсіна, А. Кравченко, Ю. Васильєва, І. Зимня та інші.

Отже, зазначені вище дослідники розробили основні концептуальні приписи культурологічного підходу, а також принципи структурування освітніх процесів в умовах навчання відповідно до різних ситуацій у контексті цього підходу. Проте, як показує аналіз наукової літератури з даної проблеми, багато аспектів застосування культурологічного підходу потребують більш детального вивчення. Таким чином, теоретичні засади культурологічного підходу до

виховання та освіти відображаються не лише як система концепцій, але і як філософія, що визнає важливість культурного впливу на розвиток особистості та формування суспільства. Цей підхід акцентує увагу на важливості розуміння та врахуванні культурних особливостей у вихованні та освіті, сприяючи розвитку критичного мислення, творчості та міжкультурної компетентності учасників освітнього процесу.

1.2 Культуротворче значення освіти та виховання

Сучасна педагогіка, так чи інакше стикається з проблемами в освіті, які потрапляють у поле зору культурології, адже нові культурні запити обумовлюють зміни соціальної сфери. Такі зміни мають значний вплив на суспільство, його потреби, а відповідно, і на систему освіти, яка виконує функцію збереження та передачі знань наступним поколінням. Зазначимо, що в сучасному освітянському просторі наявними стають культурологічні тенденції. Це простежується не тільки в пошуках нових методів передачі знань, організації освітнього процесу, але і в розумінні характерних особливостей культурних механізмів, які впливають на виховання та освіту. Зміни в культурній сфері та в суспільстві змушує подивитися не тільки на культурні прояви з іншої точки зору, але і на місце особистості в культурі. Першоосновою освіти в сучасному світі є виховання вільної особистості, здатної до життя в суспільстві, розвиток її творчого потенціалу, але разом з тим освітній процес має бути пронизаним практичною користю від отриманих знань.

Сутність саме цього підходу в освіті допомагає зрозуміти цінності, культурні норми, уклад, спосіб життя, культурну діяльність, а також яку роль відіграє в цьому особистість. Адже кожна людина це окремий всесвіт з суперечливим баченням на світ духовного і матеріального. В свою чергу цей підхід він допомагає особистості бути культурно-творчою одиницею, яка прагне не просто пристосуватися до встановлених рамок чи нормативної моделі, а плідно використовує свій потенціал, що є необхідним, для подальшого прогресивного розвитку людської культури в цілому.

Значний внесок у дослідження культурологічного підходу зробили такі вчені: А.Арнольдова, Є.Бондаревська, І.Зязюна, Н.Крилова, О.Рудницька, Г.Тарасенко, Н.Щуркова та інші [3;50].

Говорячи про культурологічний підхід, маємо на увазі не лише заходи, які спрямовані на передачу культурних цінностей у сфері освіти та процесі виховання, що формують особистість, а і використання всього спектру складних взаємодій духовного, матеріального, психологічного, індивідуального та суспільного в людині з метою досягнення освітньої мети.

А. Дістерверг зазначений підхід вбачає в культуровідповідності виховання. І. Гербарна ж акцентує увагу на культурній неповторності особистості, тобто «культура розглядається як природне середовище виховання і розвитку особистості; культура виступає як мета і засіб, а також як результат навчально-виховного процесу; культуротворча роль в освіті і вихованні проявляються у зародженні культурних цінностей». Головною з яких є особистість [4,с.109]. Отже, в центрі роздумів науковців постає особистість з усією палітрою культурних впливів та виявів.

В. Сластьонін важливість культурологічного підходу вбачає у формуванні змісту освіти, тому що гуманітарна культура «є упорядкованою сукупністю загальнолюдських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості»[39,с.1].

Культурологічний підхід за Ю.Бойчуком вбачає вивчення світу людини в контексті її культурного існування, яким світ бачить людина, які сенси вона в ньому вбачає. Автор дає змістовне пояснення сутності культурологічного підходу в освіті: «Це вивчення культурної наповненості реальності, наявних культурних програм», спираючись на існування об'єктивного зв'язку людини «з культурою як системою цінностей», що зумовлює значимість її освоєння для становлення творчої особистості [3; 171].

Культуротворче значення освіти та виховання виникає тому що ці процеси сприяють створенню та утриманню культурної сфери суспільства, впливаючи на розвиток, збереження та трансформацію культурних цінностей. Освіта та виховання виступають ключовими чинниками у формуванні

індивідуальних та колективних культурних ідентичностей, а також у передачі культурного досвіду та сприянні творчому розвитку суспільства.

Отже, культурологічний підхід займає провідне місце в освітньому та виховному процесі, адже допомагає усвідомити власну індивідуальність, сприйняти себе як частину культурного світу, а також сформувати систему культурних цінностей в особистості.

1.3 Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Дослідження проблеми функціональності культури передбачає звернення до основних понятійних компонентів проблеми: «культуротворчість» і «функція», що ми і розглянемо в заданій послідовності.

Культуротворчість є актуальною проблемою в культурно-освітньому просторі сьогодення, адже визначає процес, який спрямований на створення не тільки матеріальних цінностей які черпаються з культури, але й для того щоб виховати особистість яка сама по собі є цінністю в світі (духовний аспект), тому доречним буде зануритися в трактування культури та творчості, як складові культуротворчості .

Світ людської культури багатий і різноманітний – політика, релігія, мистецтво, наука, економіка і тому подібне, кожна сфера є віддзеркаленням іншої, всі вони взаємозв'язані. Єдність світу культури визначається діяльністю людини, що живе у суспільстві, яка і є носієм культури, а так само гарантом її існування та відтворення. Індивід засвоює культуру через мову, виховання, живе спілкування; біологічно людині дається лише організм, що володіє певними «задатками» (потенційними можливостями), опанувавши ж норми, цінності, звичаї, що існують в суспільстві, способами діяльності індивід освоює і змінює культуру. Діяльність людини в культурі – культуротворчість – основна характеристика життєдіяльності індивіда.

Поняття культура об'єднує в собі науку (включно з технологією) і освіту, мистецтво (літературу та інші галузі), мораль, уклад життя та світогляд. Культура вивчається комплексом гуманітарних наук, насамперед

культурологією, етнографією, культурною антропологією, соціологією, психологією, історією [19].

Філософи зазвичай відносять до культури все створене людиною. Оскільки людські творіння виникають спочатку в думці, а потім об'єднуються в знаки і предмети, в культурі завжди є конкретний зміст – це визначений вид і спосіб творчості. Тому, з одного боку, в конкретному сенсі буття існує стільки культур, скільки є суб'єктів творіння (індивідуальний прояв), з іншого боку ми можемо мати справу лише з окремими формами культури (що утворюються на основі узагальнення родового ознакового простору, предмету діяльності, в тому числі – професійної). Звідси велика кількість визначень сутності категорії «культура», її структури, механізмів відтворення та розповсюдження. Серед найбільш відомих науковців, які займаються дослідженням цієї проблеми, слід назвати вітчизняних вчених: Є.Аверінцева, Є.Маркаряна, П. Гуревича, Л.Кертмана, М. Кагана, В. Межуєва Ю. Рєзніка, та закордонних: А.Кребера, К.Клакхома, У.Беккета, А.Радкліфа, Б.Маліновського та інш.

Як зазначає дослідник П. Гуревич термін «культура» має латинське походження від *colere* – обробляти, заселяти, вирощувати, опікуватись чимось; похідне від нього – *cultus* (вшанування). Звідси «культ» – богів, предків, культ сили, культ кохання тощо. Також і *colonus* – колонія, тобто, заселена земля; *agri cultura* – обробіток землі, вирощування. Наукові джерела подають багато визначень культури. Одні учені під культурою розуміють цінності духовного життя. Інші, звужуючи це поняття, відносять до культури лише ідеологію, яка повинна обслуговувати сферу виробництва. Деякі культурологи вважають, що сьогодні існують понад 500 визначень терміна «культура». Це пояснюється багатогранністю феномена та широким вживанням у конкретних дисциплінах. Слововживання терміну «культура» залишається багатозначним, його єдиного загальноприйнятого тлумачення наразі не існує.

Імпонує думка П. Гуревича, який під «культурою» розуміє – сукупність матеріальних і духовних цінностей, що відображують активну творчу

діяльність людей в освоєнні світу у ході історичного розвитку суспільства [9, с. 29].

Аналіз сутності культури, її місця, ролі в суспільстві дозволяє виділити основні взаємопов'язані сторони та аспекти:

- культура — народжене суспільством, властиве суспільству соціальне явище, що відбиває його якісну характеристику та збагачує духовне життя людини;

- культура — процес творчої діяльності людини, спрямованої на пізнання навколишнього світу і самої людини у цьому світі, на отримання об'єктивної і достовірної інформації про світ, де головну роль грає наука і мистецтво;

- культура покликана допомогти людині не тільки пізнати світ й саму себе, але й визначити своє місце в світі, світоглядні установки;

- культура включає в себе сутність досягнутих людиною у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей, а також відповідних ціннісних орієнтацій людини в світі;

- культура, створюючи необхідні для орієнтації людини у світі норми поведінки та оцінки, забезпечує регулювання соціальних відносин людей;

- культура виступає як потужний фактор формування людських сутнісних сил, формування людини в людині, перетворення її природних захоплень, потреб, емоцій в справжні людські. Саме у цьому полягає її гуманістичний зміст [9, с. 30].

Одним із контекстів культури є освітній простір. Ми ділимося, живемо, виступаємо та відчуваємо культуру через нашу участь у повсякденній діяльності, звичаях та рутині з іншими соціальними людьми. Культура допомагає нам зрозуміти наш соціальний світ і формує наші дії, думки та почуття. Наприклад, культура відіграє певну роль у тому, як ми переживаємо емоції, будуємо самоуявлення, навчаємось і вирішуємо проблеми [54]. Можна зауважити, що культура виступає не тільки як об'єкт вивчення дисципліни, але і як невід'ємна частина процесу виховання та формування особистості. Взаємодія культури з освітою та вихованням становить важливий аспект розвитку

суспільства та індивідуальної свідомості людини. І саме тому культура впливає на культуротворчість адже освіта та виховання є основними механізмами передачі культурного контексту. Вони допомагають індивідам розуміти свою власну культуру, традиції, мову, історію, що може стати вихідною точкою для культуротворчості. Тому культура, яка як елемент культуротворчості пронизує освітні та виховні практики та впливає на те як індивіди реагують та взаємодіють зі світом; культура є важливою одиницею культуротворчості задаючи їй параметри, межі та напрями які вона транслює в освіті та вихованні.

Іншою складовою частиною культуротворчості є творчість.

Поняття «творчість» окреслене у «Філософському енциклопедичному словнику». Творчість – продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів [43, с. 630]. Усвідомлення творчості як інноваційного перебігу було сформовано Платоном, де творчість спонукає перебіг з небуття у буття, тобто, утворення різноманітних мистецьких доробків та промислової діяльності доцільно називати творчістю. Вчений-філософ виокремлює декілька частин творчого процесу, а саме: що виникає, що народжується в середині та те, що виявляється прикладом чого створене. Як зазначає К. Маркс, творчість являється діяльністю, у стані якої особистість формує саму себе [28, с. 107]. На думку вчених С. Рижкової, І. В. Кузнецової, І. О. Шевченко, творчість є вираженням найвищих здібностей особистості, стан життя і процес зростання є фундаментом у безперервній діяльності продукування інноваційного розвитку індивіда, який характеризується своєю цілеспрямованістю, активністю та злагодженістю у житті [28, с. 108]. Творчість – явище багатогранне. Це явище можна проілюструвати різноманітними дослідженнями у сфері творчості. Одна з точок зору полягає в тому, що креативність є властивістю індивідів (Davis 1989). Інші дослідження включають аналіз творчого виробництва (наприклад, Besemer and Treffinger 1981), а також

творчості як когнітивного процесу (наприклад, Ward та ін. 1999). Окрім людей, продукту та процесу, творчість також розуміється в соціальному контексті (Mayer 1999). Це свідчить про те, що поняття творчості нерозривно пов'язане із соціальним, культурним та історичним середовищем [54]. Творчість, як невичерпне джерело інновацій та самовираження, визначає новий вимір освіти та виховання. В контексті сучасного світу, де зміни швидко настають, а вимоги до особистості стають більш складними, розуміння та підтримка творчого потенціалу стає невід'ємною складовою освітнього та виховного процесу. Творчість розкриває не лише індивідуальний потенціал, але і стимулює критичне мислення, адаптивність та здатність до самовираження. У цьому контексті, варто зазначити, що творчість формує культуру сприйняття інформації і як вона сприяє розвитку самосвідомості та толерантності у сучасному суспільстві. Творчість є не тільки керівницею для інновацій вона є ключем до розкриття індивідуального потенціалу яким наповнений освітньо-виховний простір. Тому безсумнівно можна сказати, що творчість є ключовою ланкою культуротворчості. Творчість взаємодіє з культурним контекстом, впливаючи на його розвиток та збагачення. Це акт вираження індивідуальних ідей та концепцій, що виявляє величезний потенціал впливу на культуротворчість суспільства, оскільки творчість виступає каталізатором для культуротворчості, розширюючи горизонти, надаючи нові перспективи та формуючи сучасний культурний пейзаж у світобаченні людей, в їх індивідуальності у не боязні показати себе світу яким ти є. А освітній простір та виховання сприяють розвитку якостей необхідних для успішного вирішення завдань у сучасному світі:

- Розвиток креативного мислення;
- Розвиток комунікативних навичок;
- Стимуляція самостійності;
- Формування толерантності до невизначеності;
- Стимулювання творчого потенціалу

Тому культура і творчість взаємодіють та сприяють виникненню культуротворчості, тобто процесу створення та розвитку нових культурних цінностей, традицій, ідентичності.

Походження слова культуротворчість підлягає всім відомим нам слово-утворювальним, граматичним і фонетичним правилам. Воно утворене через злиття таких слів загальнонародної мови, як культура й творчість. В ньому цілком відсутні іншомовні компоненти.

Слово культуротворчість як складник загальної лексики є і багатозначним, і емоційно забарвленим. Його застосовують для позначення діяльності, яка пов'язана з появою соціально вагомих культурних смислів або нових артефактів (артефакт культури – штучно створений об'єкт, що має знаковий або символічний зміст). Такими об'єктами (артефактами) можуть бути створені людьми предмети, речі, а також феномени духовного життя суспільства: наукові теорії, забобони, твори мистецтва, фольклор тощо. В подібному розумінні, трактуванні лексема «культуротворчість» збігається за змістом із низкою інших слів чи їх сполучень, а саме: культурна діяльність, творчість у культурі, культуротворення тощо. Як прикметник слово «культуротворчий» використовують у значенні «здатний до продукування (культури)», «здатний до творчої діяльності». Саме в такому плані його вжито, наприклад, у словосполученнях: культуротворча активність, культуротворчі сили, культуротворча місія. Із самої появи та в процесі подальшого існування, термін культуротворчість входить до складу лексико-семантичної системи філософії. В її рамках цей термін є чітким, тобто він не однозначний, не систематичний, не є стилістично нейтральним, він позитивно забарвлений. До того ж у складі філософії він більшою мірою закріплений через посередництво термінологічної системи філософії культури. І вже безпосередньо з цієї галузі знання (філософії культури) поняття «культуротворчість» увійшло в термінології інших предметних галузей пізнання, тому характерним є різне прочитання. Для сучасної науки властиве прагнення до суцільної семантичної уніфікації наукових термінологічних систем, де об'єкти досліджень так чи інакше

перетинаються, оскільки гетерогенність дефініцій, особливо в межах однієї галузі пізнання, все ж таки так чи інакше стає суттєвим недоліком і потребує понятійного доопрацювання [14,с.5].

Термін культуротворчість в українському науковому просторі є досить поширеним і використовується кількома науковими філософськими школами, зокрема київською та харківською. Ним послуговуються І. Зязюн, В. Леонтьєва, А. Могильний, В. Річицький, В. Шинкарук та ін. Значення вищезазначеного терміну в філософії розкривається через природу, системи, процеси культуротворчості, а також через освіту як один її феноменів дослідницею В. Леонтьєвою. Нею сформульовано й таку дефініцію як професійна культуротворчість – що є творенням культури в рамках професійної діяльності.

У повсякденності поняття культуротворчість не є часто вживаним, але звернення до публіцистичних й релігійних текстів, виступів політиків, діячів культури, показує досить часте його використання у сенсі співвідношення традиції і новації, практик споживання і творення, де питома вага нового й позначена як культуротворчість.

Як науковий термін культуротворчість постає фактом теоретичного узагальнення категорій культура, творчість, розвиток, їхнього сприйняття науковцями й осмислення взаємозалежностей і взаємовпливів, що існують між цими поняттями. У своїй орієнтації на традицію і новацію, соціокультурну норму і створення нових індивідуальних норм, групову свідомість і індивідуальну свідомість, спільну чи індивідуальну діяльність, задоволення власних чи колективних потреб, культура й творчість є протилежними.

Традиція і новація, їх співвідношення, взаємопроникнення, взаємообумовленість породжують різні соціальні і дослідницькі аспекти. Поняттям «культуротворчість» ці суперечливості знімаються шляхом встановлення своєї «золотої середини» (умовної спільної конвенції між соціокультурною цілісністю й індивідом) [14, с.5].

Культуротворчість у педагогіці репрезентують як спосіб розвитку суб'єкта в культурі (Є. Бондаревська). Дослідниця Є.Бондаревська вважає, що «нова

якість...освіти визначається принципом культурної відповідності. Суть її у співвідношенні між вихованням та розвитком людини як культурної особистості». Це означає, що культурне ядро змісту освіти повинно складатися з універсальних, загальнолюдських, загальнонаціональних та регіональних цінностей культури, а головне це ставлення особистості, яка незалежна в самостійному виборі цінностей, самовизначення у світі культури і творчої самореалізації [8,с.21]. Сенс соціокультурної парадигми освіти – освоєння культуротворчого досвіду людства (Т. Іванова). Культуротворчість введено в навчальні програми як мету освіти [14, с.5]. Тому культуротворчість в педагогіці – це процес створення та розвитку культурних цінностей, традицій, освітніх практик, які сприяють формуванню індивідуальності, творчого підходу до навчання та розвитку особистості.

Значення в психології розкривають наступні дефініції: своєрідний етап у розвитку індивіда, коли при наростанні здатності замінити механізм впливу сторонньої особи на механізм самовпливу він починає перегляд запропонованих для засвоєння культурних зразків і береться до власної ролі суб'єкта культури й творчості через внесення змін і створення нових культурних значень, смислів і цінностей (Л. Колмогорова, В. Кудрявцев, Г. Уразалієва, А. Майєр, В. Медведєв, Г. Сунгатуліна та ін.). При цьому рушійною силою культуротворчості проступає опозиція наслідуваність – створювальність в русі від канонізованого до продуктивного. Дослідниця А.Зимбуля зазначає, що « моделі поведінки, засновані на заборонах і на свободі, інтерпретують як передумови культуротворчості, причому апофатика однозначно протиставлена культуротворчості» [14, с.5]. З точки зору психології культуротворчість розкривається як важливий аспект розуміння та вивчення психічного феномену в контексті культурних впливів та взаємодій. Вона враховує важливість культурних факторів у формуванні та розвитку особистості, виявляє вплив культурних відмінностей на сприйняття, мислення, емоційний стан, інтеракції та інші аспекти психічного життя.

Слід зауважити, що спосіб термінотворення не завжди відображає сутність відповідного феномена, що й помічаємо у випадку із культуротворчістю: пояснення цього поняття через етимологію двох складових терміну – культури й творчості – як «творення культури» є надто спрощеним, поверховим. Якщо взяти до уваги значну варіативність тлумачень зазначеного поняття то напрошується висновок про його відносність і не суворість.

Ідея культуротворчості загалом тісно пов'язана зі змінами в станах двох феноменів – культури й творчості. За думкою О. Жорнової «культуротворчість» трактується як самобутнє явище, яке займає особливе місце в соціальній і науковій реальностях [14, с.6]. Це явище перебуває на умовному перетині культури й творчості. В ньому тісно переплітаються між собою також мова і культура. «Мова як вербальний компонент культури залежить від культури, відображає її за допомогою наявного арсеналу засобів, реагує на зміну культури, видозмінюється разом зі змінами її елементів і форм; одночасно і культура, особливо елементи духовної культури, корелює з формами мовного вираження, залежачи певною мірою від останніх» [20, с.13].

Отже, сутнісний зміст терміна культуротворчість повною мірою не сформований науково, тому здійснення спроби аналізу вищезазначеного поняття може бути науково плідним. Зазначимо, що культуротворчість реалізується в різних формах, найважливіші з яких розвиваються з перших кроків становлення культури, найдавніші з них, – міф, релігія, мистецтво, мораль.

Таким чином, *культуротворчість* це – процес створення та розвитку культурних цінностей, ідей, традицій, творів мистецтва та інших виражень культури. Це явище включає в себе творчий акт, що впливає на культурне середовище та сприяє формуванню унікального культурного простору. Культуротворчість може проявлятися у різних сферах, таких як мистецтво, література, наука, освіта, релігія, технології, мова та інші аспекти життя суспільства. Вона визначається творчістю та інноваційністю, спрямованою на

створення нових концепцій, ідей або творів, які вносять свій вклад у розвиток культурного середовища.

Стосовно поняття «функція» слід зазначити, що в культурології поняття «функція» постає ключовим для розуміння впливу культури на суспільство та індивіда. Аналіз функцій культурних явищ дозволяє розкрити їхню роль у формуванні соціальної структури, створенні ідентичності, адаптації до змін, та сприянні взаєморозумінню культурних особливостей, а також вивчення цього поняття в контексті культурології розкриває його множинні аспекти та важливість для розбудови та розвитку сучасного суспільства.

Було б доцільно звернути увагу на те, що таке «функція». Функція (лат. *functio* — виконання, звершення): 1. книжн. Явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін. 2. книжн. Робота кого-, чого-небудь, обов'язок, коло діяльності когось, чогось; повинність, місія. 3. фізіол. Специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин. 4. мат. Величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу). 5. соціолог. Роль, яку виконує той чи інший елемент соціальної системи [42].

Функція з філософської точки зору – термін, що вживається для опису діяльності або зв'язку різних категорій.

Культурологія (лат. *cultura* — обробіток і гр.. — думка) – наука, що вивчає культуру, її сутність, закономірності існування та розвитку, людське значення та способи пізнання. П.Герчанівська трактує поняття «культурологія» як галузь наукового знання, що вивчає об'єктивні закономірності культурного процесу, фактори виникнення, формування і функціонування світової і національних культур [11, с.14].

Розглядаючи культурологію, як самостійну науку, можна побачити, що вона має велику кількість функцій. Вплив розвитку культури на становлення державності та цивілізованого соціуму важко переоцінити. Культурологія, вивчаючи взаємозв'язок між суспільством та культурними надбаннями, привносить свої способи розуміння. Функції, які частіше за все виконує

культурологія, можна об'єднати у групи по реалізованим задачам. У деяких випадках вони збігаються та більш повно окреслюють основне завдання:

1. *Пізнавальна функція.* У її основу покладено вивчення і розуміння самої сутності ролі культури у житті. Також ця функція розглядає структуру і функції типологізації, її доречність певних випадках. Поділ на галузі та види і форми також відноситься до цього пункту. Хоча основним є людино творче призначення культури та її вдосконалення в процесі розвитку суспільства.

2. *Концептуально-описова функція.* В основі цієї функції лежить розробка теоретичних систем, категорій і понять, які дозволять скласти картину розвитку та становлення культури. Також створення правил опису, які змогли б відобразити соціокультурні процеси. Це потрібно для того, аби створити цілісне уявлення про культуру, структурувати отриманні знання, так розробити апарат термінів.

3. *Оцінююча функція.* Вона має на меті здійснення оцінювання впливу самої культури та її особливих галузей, різних форм, видів і деяких типів на розвиток духовних та міжкультурних, людських якостей особистості. Вплив культури на суспільство дуже великий, проте він має на меті перш за все оцінку того, які саме наслідки несе за собою розвиток певних галузей культури.

4. *Пояснювальна функція.* Ця функція має на меті пояснити особливості культурних комплексів, особливих подій та рідкісних явищ. Функціонування деяких форм культури та їх вплив на особистість намагаються пояснити на основі відкритого осмислення різних фактів, закономірностей та тенденцій розвитку. Оцінка та прогнозування соціокультурних процесів, їх пояснення за допомогою певних наукових комплексів.

5. *Світоглядна функція.* Намагання реалізувати суспільно-політичні ідеали за допомогою прикладних проблем розвитку культури, а також деяких фундаментальних особливостей. Це важливий регулятор впливу цінностей та норм культури на поведінку особистості, догляд за тим, що саме певні форми привносять у сучасну картину світу та відсіювання непотрібних речей на ранньому етапі.

6. *Навчальна чи освітня функція.* У її основі лежить поширення та аналіз культурологічних оцінок, надбань і знань, які можуть допомогти студентам, фахівцям та усім, кому цікаві проблемами культури, мати доступ до праць. Особливості феномена культури у соціальній сфері, її роль у процесі розвитку суспільства — все це може бути вивчено та досліджено усіма охочими [46].

Таким чином, культурологія — гуманітарна дисципліна, яка вивчає культуру як цілісне системне явище, узагальнює знання інших наук про культуру.

Власне, розуміння культури багатопланове. Воно складалося з переходом людини і суспільства від діяльності привласнюючого характеру до відтворюючого господарства. Спочатку термін «культура» мав значення обробіток землі, вирощування, догляд. Виникла різниця між дикою, «первинною» землею і «культурною» або обробленою людиною. На сьогодні зберігся у термінах — технічна культура, сільськогосподарська культура. В сучасному трактуванні культура — як спосіб і зміст життєдіяльності людей, який відрізняє їх від життя рослин і тварин. Такому типу культури притаманні ознаки:

- виробництво, зберігання, розподіл і використання матеріальних і духовних благ;
- суспільні інститути;
- сукупність норм і принципів життєдіяльності [21, с.2].

У житті людей культура виконує багато функцій. Головною функцією культури, на думку багатьох вчених, є людинотворча, або гуманістична. Всі інші функції так чи інакше пов'язані з нею і навіть впливають з неї. Однією з найважливіших функцій будь-якої культури є передача соціального досвіду.

Цю функцію часто називають функцією історичної спадкоємності або *інформаційною* — культура виступає механізмом передачі соціального досвіду від покоління до покоління. Адже, крім культури, суспільство не має інших способів передачі досвіду, набутого попередніми поколіннями. Саме через це

культуру не випадково вважають соціальною пам'яттю людства, а розрив культурних зв'язків між поколіннями призводить до її втрати (феномен «манкуртизму») з усіма негативними наслідками.

Іншою провідною функцією є *пізнавальна*. Вона тісно пов'язана з першою і впливає з неї. Культура, яка концентрує в собі кращий соціальний досвід багатьох людських поколінь, набуває здатності створювати сприятливі умови для його пізнання і засвоєння. Наприклад, через казки людина розвиває здатність сприймати і переживати уявне та дійсне, вчиться розрізняти добро і зло, правду і кривду.

Регулятивна функція культури пов'язана, перш за все, з визначенням (регуляцією) різних сторін, видів суспільної і особистої діяльності людей. У праці, побуті, міжособистісних відносинах культура так чи інакше впливає на поведінку людей та їхні вчинки, на вибір тих чи інших матеріальних і духовних цінностей. Регулятивна функція культури спирається на такі нормативні системи, як мораль і право.

Семіотична, або знакова (семіотика – вчення про знаки), функція також досить важлива для розвитку культури. Являючи собою певну знакову систему, без оволодіння якою досягнення культури стають неможливими. Так, мова – засіб спілкування людей; літературна мова – важливий засіб оволодіння національною культурою. Специфічні мови потрібні для пізнання особливого світу музики, живопису, театру.

Ціннісна (ціннісно-орієнтаційна) функція відображає важливий якісний стан культури. Саме система цінностей формує у людини певні ціннісні потреби і орієнтацію. За характером і якістю цих потреб і духовних орієнтирів особи роблять висновки про рівень її культури. Моральні й інтелектуальні потреби і запити виступають основним критерієм відповідної оцінки серед людей.

Комунікативна функція зводиться до передачі історичного досвіду через культурні набутки та формування на цій основі різноманітних способів і типів спілкування між людьми.

Інтегративна функція виражається в здатності об'єднувати людей незалежно від їх світогляду та ідеології, національності і певні соціальні спільноти, а народи – в світову цивілізацію.

Гуманістична (полягає в адаптації та життєстверджувальній ролі культури для кожної людини у сприянні формування гуманістичних цінностей та ідеалів). Ці функції культури хоча і різні між собою, але вони взаємодіють та співпрацюють, створюючи складну мережу, яка регулює життя суспільства [47].

Проаналізувавши ряд функції культури які зазначені вище – пізнавальна, розвивальна та інші вони так чи інакше виконують роль підготовки людини до життя та праці і хоча незважаючи на розмаїття функцій, саме освіта постає як поліфункціональна система (поєднання різних функцій в одному компоненті).

Також освіта завжди була особливою функцією суспільства і держави, спрямованою на формування і розвиток соціально значущих якостей кожної особистості як члена суспільства і громадянина країни. Як найбільша соціальна система освіта впливає на формування суспільної свідомості та регулює процес свідомого саморозвитку громадян. Як соціальний і культурний феномен, освіта є атрибутом людини і неодмінним супутником прогресивного руху людської еволюції та розвитку. Освіта спрямовує суспільне життя та перетворює сьогоденне суспільство на суспільство майбутнього, формує нові способи мислення та нове бачення сенсу життя [40,с.1].

Освіта – вельми об'ємне соціально-політичне та багатоаспектне юридичне явище. Термін «освіта» використовується в багатьох галузях юридичної, соціологічної, філософської, педагогічної та інших наук [22 с.188].

Можна сказати, що освіта – це систематичний процес отримання знань, навичок, цінностей та інших елементів культури, який відбувається через формальні та неформальні засоби. Це процес, спрямований на розвиток розумових, фізичних, соціальних та емоційних аспектів особистості.

Звичайно, основним покликанням освіти є підготовка людини до самостійного життя та праці на основі набуття необхідних знань та формування

відповідних компетенцій. І ця функція є основною й незаперечною. Однак поряд з нею освіта виконує ряд інших функцій. Серед них виокремлюються: соціальна функція; пізнавальна функція; комунікативна функція; функція психологічної підтримки особистості та інші.

Соціальні функції освіти – освіта грає важливу роль у соціальній інтеграції та формуванні ідентичності. Вона допомагає людям розуміти своє місце в суспільстві та взаємодіяти з оточуючими.

Соціокультурні (культуротворчі), що дозволяють розвивати, зберігати і транслювати духовну спадщину, формувати особистість.

Пізнавальна функція полягає у розвитку та сприянні здобуттю та розширенню знань, розвитку інтелекту та розумінню світу. До вищеназваних функцій системи освіти слід додати й таку, як науково-дослідна функція яка сприяє науковому пізнанню, розвитку дослідницьких навичок та стимулюванні інноваційного розвитку суспільства та особистості. Розвивати здібності, уміння і навички, задовольняти пізнавальні інтереси та потреби, створювати умови для отримання актуальної інформації з питань сучасної політики, права, етики, культурології, психології та ін..

Комунікативна функція є важливою для формування повноцінної особистості, яка може ефективно взаємодіяти з оточуючим середовищем та спілкуватися в різних соціальних ситуаціях.

Гуманітарна функція – сприяє спроможності систематично поповнювати свої знання

Соціально-політична функція – забезпечення демократії, доступу громадськості до прийняття рішень, а також підґрунтя для національної безпеки. Безпекою в широкому розумінні є система умов і факторів, у яких країна і суспільство органічно функціонують і розвиваються за своїми внутрішніми законами, делегуючи управлінню право стимулювати позитивні тенденції і зрушення, а також коректувати негативні відхилення, захищаючи при цьому країну від погроз зовнішнього середовища. Формування політичної еліти країни [22 с.45].

Однією з функцій освіти є *аксіологічна функція* – її сутність полягає у привнесенні в процес виховання молоді світоглядних, політичних, правових, моральних, естетичних, художніх цінностей, які б розкривали сутність і зміст громадянськості особистості, значення її громадянських позицій, поглядів, переконань у повсякденному житті та професійній діяльності [22 с.47].

Серед функцій освіти слід виділити *психологічну функцію*. Її сутність і значення полягає в тому, щоб цінності, відображені у формі суспільно-політичних програм, правових норм, моральних принципів, художньо-мистецьких творів та естетичних концепцій були освоєні і закріплені на рівні конкретної особистості, стали її власним духовно-моральним надбанням [22 с.48].

Серед функцій освіти заслуговує уваги також *організаційна функція*. Її сутність полягає в організації різних видів та напрямів діяльності пов'язаної з використанням, збереженням і примноженням цінностей у повсякденному житті, навчанні, праці, дозвіллі.

Загалом, функції освіти взаємодіють та беруть участь у розвитку індивіда та суспільства в цілому.

Ключову роль на рівні освіти також відіграє виховання, адже «Якщо освіта формує світорозуміння, знання законів світобудови, то виховання формує його світогляд, тобто відношення людини до світу»...». Іншими словами, освіта – це «навчання пізнанню чогось» а виховання – «навчання певним способом жити» [38 с.90]. Виховання – вплив суспільства на особистість, яка розвивається; спеціально організований і науково інструментований процес створення умов для розвитку особистості. Як педагогічна категорія – цілеспрямована діяльність, покликана сформувати систему якостей особистості, поглядів і переконань відповідно до суспільних ідеалів. Виховання часто розглядається як вирішення конкретного виховного завдання (наприклад, виховання патріотизму) і реалізується через культуру, освіту та навчання в процесі діяльності та під впливом спадковості й середовища. Як складне соціальне явище виховання є об'єктом вивчення різних

наук (філософії, соціології, етнографії, економіки, біології, фізіології, генетики, психології). Як конкретно-історичне явище виховання відображає розвиток суспільства, зокрема етносоціальні та етнопсихологічні особливості умов життя [13]. Всесвітня енциклопедія філософії трактує поняття «виховання» як роботу з цінностями, сенсами, системою стосунків людини з її емоційно-вольовою й рефлексійною сферами, з тим, що дає змогу усвідомлювати, оцінювати й удосконалювати себе як головний фактор, що визначається, насамперед, якістю власного буття [31].

Виховання через призму культурології є важливим явищем, яке створює спосіб формування та передачі цінностей, норм, знань та соціальних навичок у межах певної культурної спільноти. Виховання взаємодіє з іншими аспектами культури та впливає на розвиток не тільки особистості, гармонізації суспільства, воно в цілому задає правильно визначеної форми взаємодії суб'єктів в повсякденному житті.

Функції виховання:

Гуманістична функція проявляється практично у всіх сферах суспільної свідомості. Від того, яке місце в суспільній свідомості відведено людині і дитинству як соціальним цінностям, залежать мета, зміст, методи і засоби. Іншими словами, відбір переданої культури, гуманність формованих в процесі виховання і навчання відносин людини до самої себе і іншим людям – запорука гуманізації всіх сфер життя людини. *Культурологічна функція* впливає з самого визначення виховання як способу передачі культури так її цінностей від покоління до покоління. Саме завдяки вихованню та освіті накопичені культурні цінності зберігаються, передаються, збагачуються і поповнюються. Освіта і виховання – шлях входження людини у світ науки і культури. *Духовного відтворення* – відбувається накопичення і розвиток інтелектуального та духовно-морального потенціалу країни у всіх типах і видах навчально-виховних та освітніх закладів. Освіта і виховання забезпечують формування світогляду людини, його ціннісних орієнтації і моральних принципів [32].

Ще одним ключовим культурологічним явищем є творчість, яка впливає на культурні процеси та розвиток суспільства. Це поняття охоплює широкий спектр творчого потенціалу індивідів, груп, спільнот та в свою чергу робить внесок у формування культурного ландшафту.

Термін «творчість» трактується як: діяльність особистості, і створені нею цінності, які з фактів її персональної долі стають фактами культури. Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний [23].

Творчість – умова розвитку особистості, так як в процесі творчості здійснюються функції самореалізації, самоактуалізації, саморозвитку [33]. Безперечно культурно – мистецька діяльність має різний прояв. Отримуючи насолоду від дозвіллевих занять, людина розширює свій художній кругозір, що також впливає на реалізацію соціальних функцій культури (просвітницької, профорієнтаційної, рекреаційної, гедоністичної, прокреативної, самореалізаційної, творчої). Однією з активних форм культурно-творчого аспекту діяльності є неорганізоване аматорське виконавство (побутова хореографія, пісенне виконавство і музикування), яке є сприятливим ґрунтом для задоволення творчих потенцій, запитів і інтересів в дозвільній діяльності. Творчості притаманні такі функції:

Гносеологічна функція забезпечує пізнання світу, людей, самого себе. Творчість може в деяких випадках замінювати реальність, з існуванням чогонбудь. Гносеологічну функцію також називають кассандрівською (пророчою) – митці узагальнюють інформацію про навколишній світ, комплексно передають її та можуть виступати «пророками» – передбачати ті чи інші події. Арістотель, порівнюючи історика й поета, надавав перевагу останньому: історик описує події, які сталися, а поет говорить про те, що могло б статися (для цього має знати закономірності світу) [34].

Аксіологічна (ціннісна) функція – кожна культура створює свої ідеали, що базуються на цінностях суспільства. Цінність – явище, матеріальний чи

духовний предмет, що усвідомлюється окремою людиною, суспільством або людством як надзвичайно важливий. В основі культури лежить традиція, у першу чергу іншим поколінням передається найважливіша інформація, що й фіксується в ідеалах [34].

Евристико-конструктивна функція виявляється у її здатності служити орієнтиром для подальших задумів та розробок та на оволодіння новими знаннями [34].

Різні автори в різних контекстах називають такі функції самодіяльної творчості:

- 1) Самореалізація особистості;
- 2) Освоєння культурного досвіду;
- 3) Придбання навичок захоплюючого проведення дозвілля;
- 4) Просвітницька функція;
- 5) Естетична функція;
- 6) Творча функція;
- 7) Функція соціалізації, в тому числі здатність до комунікації, колективного взаємодії, обміну досвідом;
- 8) Пізнавальна функція, в тому числі формування пізнавального інтересу до різних сфер культури і людської діяльності;
- 9) Рекреаційна функція;
- 10) Реабілітаційна функція;
- 11) Функція розвитку інтуїції;
- 12) Функція розвитку логічного і асоціативного мислення;
- 13) Виховна функція, в тому числі виховання патріотизму, соціальної активності, поваги до чужої культури;
- 14) Функція розвитку особистості і функція самопізнання;
- 15) Функція самовдосконалення;
- 16) Розважальна функція [33]

Мотиви творчості:

- Прагнення позбутися неусвідомлених поннятів і бажань;

– За допомогою творчості відбувається процес самопізнання особистості. Людина пізнає світ через дію, а дія для людини це творчість;

– У творчості пізнається світ. Чим більше людина пізнає світ тим більше вона хоче дізнатися про нього (Сократ)

Множинність функцій визначається множинністю форм і методів художньої творчості. Узагальнюючи, варто зазначити, що творчість виконує різноманітні функції та має велике значення як для індивіда, так і для суспільства в цілому.

Отже, поняття «функція» в контексті культурології надає можливість розглядати ключові аспекти таких явищ, як культура, освіта, виховання та творчість, через призму їх впливу на суспільство та індивіда. Розглядаючи ці явища в контексті функціональності, можна зробити кілька висновків:

1. *Культура:* У культурології поняття "функція" допомогти розуміти роль культури в соціальному та індивідуальному житті. Культура виконує різноманітні функції, включаючи соціалізацію, ідентифікацію, комунікацію та передачу цінностей. Вивчення цих функцій дозволяє зрозуміти, як культура формує та впливає на суспільство.

2. *Освіта:* Функціональний підхід до освіти розкриває її ключові ролі в розвитку індивідуумів та суспільства. Освіта виконує пізнавальні, соціальні та культуротворчі функції, забезпечуючи навички, знання та цінності, необхідні для життя в сучасному світі.

3. *Виховання:* Функції виховання виділяють його значущість у формуванні особистості, трансляції культурних цінностей, адаптації до соціальної ролі та створенні гармонійного культурного середовища.

4. *Творчість:* Розгляд творчості з точки зору функцій виявляє її важливий внесок у культурний та інтелектуальний розвиток. Творчість виконує функцію вираження індивідуальності, стимулює критичне мислення, є джерелом інновацій та масовим аспектом культурної та мистецької спадщини

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ВИХОВАННЯ І ОСВІТИ В КУЛЬТУРІ

2.1 Феномен освіти і виховання в давніх культурах крізь призму функціональності.

Вивчення феномену освіти та виховання в давніх культурах є важливим аспектом у розумінні як людство навчалось та виховувало своє наступне покоління протягом величезного періоду історії. Це не лише дозволяє нам зануритися в давні традиції та цінності різних цивілізацій, але й розкриває глибоке розуміння цілей та мотивацій, які визначали процеси навчання та виховання. У давні часи здобути гарну освіту та виховання це автоматично мати вищий статус у суспільстві, адже ці чинники є важливою частиною соціально-культурного ландшафту. Метою було не лише передача знань, а й формування цінностей, розвиток характеру та сприяння гармонійному розвитку особистості. Спостереження за методами навчання та виховання в стародавньому Китаї, Індії, Єгипті та інших культурах дозволяє зрозуміти як різні освітні системи та виховні практики впливали на культуротворчість, адже культура є загальним виявом людства, виявом його творчості. Культура пов'язана зі значенням, знаннями, талантами, індустрією, цивілізацією та цінностями. Мета дослідження полягає в тому, щоб краще зрозуміти вплив освіти та виховання на культуротворчість як двигуна інновацій та прогресивних змін у світі.

Як відомо, освіта (англ. – “education”; грецьк. – “paideia”) – є суспільний процес (діяльність, інституція) розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаний з оволодінням соціально значущим досвідом, втіленим у знаннях, вміннях, навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу. Освіта – це, насамперед, процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії учителя (педагога) і учня (студента), спрямованої на передачу (засвоєння) знань, формування вмінь і навичок, виховання культури мислення і почуття, здатності до самонавчання і самостійної життєтворчої діяльності [44, с.8].

Освітній та виховний процес мають суспільний характер, тобто здійснюються суспільним чином і за визначеними суспільними стандартами. «Які б індивідуальні форми не набував він у тому чи іншому історично конкретному типіві культури чи субкультури, врешті-решт саме суспільство визначає його сутність і спрямованість, пріоритети і цінності, мету і спосіб організації» [44, с.9]. З погляду філософії, освіта (і виховання) є трансформаційним елементом у структурі свідомості, світогляд, духовний світ, культуру і загальне єство особистості. Саме через освіту (виховання) визначаються суспільно вагомі параметри особистості.

Вимоги до виховання дітей і молоді сягають ще первісного суспільства. З історичних джерел відомо декілька етапів становлення первісної людини. Зокрема, приблизно за 100 тис. років до н. е. з'являється людина неандертальського типу, котра близько 40 тис. років до н. е. трансформувалася у кроманйонця. Період між 100 тис. і 40 тис. років до н. е. називають в історії й антропології дородовим періодом. Очевидно, що на цьому етапі вести мову про виховання було б не коректно. Проте відомо, що з 40 до 20 тис. років до н. е. період розвитку первісних людей отримав назву раннього матріархату. У ці часи люди стали проживати родами. Оскільки колективізм становив найважливішу рису відносин родового суспільства, то на нього звертали особливу увагу при вихованні. Звичка все обговорювати разом, зважати на інтереси своїх родичів, кругова порука з метою помсти, загальні свята і жертвопринесення, духовний зв'язок численних батьків, братів і дітей, – усе це формувало характер соціальний, товариський, серйозний і чуйний. Основними засобами виживання були полювання та рибальство. Молодші діти належали всьому роду, хлопчики супроводжували чоловіків на ловлю риби та полювання, дівчата допомагали готувати їжу жінкам, виготовляли посуд і примітивний одяг, тобто займалися домашніми справами. У цей час мета виховання полягала в підготовці підростаючого покоління до якнайпростішого функціонування (виживання) й усвідомлення світу як анімістичного феномену. Зародки педагогічної думки розвивалися лише на рівні буденної свідомості. Вони

зводились до практичного виховання і проявлялися в традиціях і фольклорі. Поступово у процесі виховання все більше посилювалась соціальна складова [51, с.39]. Отже, етап раннього матріархату у виховному процесі можна було безпосередньо пов'язати з виконанням побутових обов'язків, які ще не становили особливу соціальну діяльність.

Проте еволюція матеріальних зв'язків у первісну епоху стала суттєвою передумовою у становленні виховання як особливого виду діяльності. Потреба підтримувати й удосконалювати такі зв'язки шляхом передачі досвіду від людини до людини, від покоління до покоління стимулювала розвиток виховання як специфічного виду діяльності. Виховання виникло з потреби людей у спілкуванні і було тісно пов'язано з еволюцією форм примітивної праці. Приблизно за 20 тис. років до н. е. первісна родова община у своєму розвитку переходить до пізнього матріархату. В цей час з'явилися «будинки молоді» – перші заклади для життя і виховання дітей, окремі для хлопчиків і для дівчат. Доцільність вищеназваних заходів простежувалася й у період патріархату. Однак, у зв'язку зі створенням моногамної сім'ї, навчання в цих закладах починало доповнюватися домашнім вихованням. На етапі патріархальної родової общини з'являлися такі види діяльності, як мисливство, землеробство, скотарство та ремесло. Останнє дозволяло вдосконалювати знаряддя праці.

Тобто, можна зазначити, що на етапі патріархату поступово розвивалося трудове виховання, а також здобування засобів для виживання. Також на цьому етапі виникла необхідність у більш організованому вихованні: родова община доручала виховання підростаючого покоління найбільш досвідченим людям. Здійснення виховання визначеними людьми, розширення й ускладнення його змісту та програми випробувань, якими воно завершувалося, – все це свідчило про те, що в умовах первісного суспільства виховання виділялося як особлива форма суспільної діяльності [51, с.40].

Вершиною первіснообщинної культури виступила поява писемності у вигляді піктографічного письма [6]. Цей найдавніший тип передачі інформації

став основою для розвитку сучасного письма. Піктограми були виявлені істориками-археологами в різних місцевостях Європи, Азії та Африки (Сахара).

Зокрема, 1959 р. на території Башкирії у Каповій печері [15] (*Дод. А*) яка була відома дослідникам з XVIII ст., знайдені наскельні малюнки, виконані людиною кам'яної доби. Ці малюнки – зображення мамонтів (що свідчить про часи пізнього палеоліту), коней, бізона й носорога – були дуже схожі на розписи з печери Альтаміра. Різноманітні петрогліфи виявлені в Узбекистані (печера Зараут-Камар), Азербайджані (печера на горі Беюк-Даш), Грузії (печера Мгвімеві).

Малюнки в цих печерах, були створені, ймовірно, для магічних обрядів, розповідають нам про побут, виховання, працю та вірування прадавніх людей. Спочатку малюнки відображали тільки мисливські сцени. З часом їх зміст ускладнюється, малюнки починають виконувати роль оповіді, передавати хід події.

До найперших в історії людства організаційних форм виховання належать: дитячі ігри, традиції, звичаї, ритуали, обряди, ритуалізовані обряди, усна творчість первісних людей. Особливе значення надавалося дотриманню встановлених заборон – табу (заборони) [6]. Статевовікове табу регулювало статеві зв'язки в колективі, харчове табу визначало характер їжі, призначеної вождю, воїнові, жінці, дітям. Інші табу були пов'язані з недоторканністю житла, джерела вогню, з правами та обов'язками окремих категорій членів племені. Певні речі, зокрема і їжа, що належали вождю, також були піддані табу [35, с.38].

Епоха розкладу первісного ладу характеризується виникненням сусідських общин, поступовим встановленням патріархальних суспільних стосунків і моногамної сім'ї, становим і майновим розшаруванням суспільства. Виховання у цей час починає складатися як особлива суспільна функція і набирає деяких організованих форм. Разом з первісним колективом ще одним виховним інститутом поступово стає сім'я. На зміну єдиному, колективному і рівному для всіх поступово приходить станово-сімейне виховання, яке

диференціюється для кожного стану згідно його ідеалів. Поступово втрачаються безпосередні зв'язки між дитиною і суспільством. Виховання все більше втрачає свій природовідповідний і ненасильницький характер [6].

Розширюються релігійні уявлення людей, зростають відомості з астрономії, історії, медицини, ускладнюється досвід виконання сільськогосподарських робіт. Зростання об'єму людських знань разом із становим розшаруванням суспільства породили відокремлення розумового виховання від фізичної праці і необхідність організації спеціального навчання. Причому розумове виховання стає монополією панівної групи людей, оскільки саме в їхніх руках зосереджувалися такі знання. Все це також привело до появи людей, для яких виховання стає сферою їхньої професійної діяльності [6].

Варто зазначити, що феномен освіти і виховання в первісному суспільстві є фундаментальним аспектом формування культури та суспільства. У цьому контексті цілі та мотивації освіти і виховання визначалися особливими умовами життя, головним мотивом у первісному суспільстві була потреба у виживанні. Отримання навичок та знань для забезпечення їжі, житла і захисту від природних небезпек стало важливою мотивацією для навчання. Освіта та виховання визначалися потребою у формуванні соціальної ідентичності та включення в спільноту. Особливу увагу приділялося передачі традицій, релігійних уявлень та обрядовості, що сприяло утвердженню членів в суспільстві.

Отже, у первісному суспільстві, де виховання було неформальним і нерозривно пов'язаним із загальним життям та діяльністю спільноти, його вплив на культуротворчість був величезним та ключовим для формування особистості та спільної ідентичності. Основні аспекти цієї взаємодії визначалися природним оточенням, традиціями, та соціальним устроєм.

Подальший розвиток виховання відбувався за доби рабовласницького суспільства. Як відомо, ще 5 тис. років тому в долинах річок Нілу, Тигру та Євфрату з'явилися перші рабовласницькі держави Стародавнього Сходу –

Шумерія, Вавилонія, Ассирія, Єгипет, Індія, Китай. Створена ними цивілізація мала значний вплив на культурний розвиток людства.

Стародавня історія почалася з винайдення писемності близько 3100 року до нашої ери і тривала понад 35 століть. Людство існувало задовго до писемного слова, але писемність уможливила збереження історичних записів. Перші стародавні суспільства виникли в Месопотамії та Єгипті на Близькому Сході, в регіоні долини Інду на території сучасного Пакистану та Індії, у долині Хуан Хе (Жовтої річки) у Китаї, на острові Крит в Егейському морі та в Центральній Америці. Усі ці цивілізації мали певні спільні риси. Вони будували міста і винаходили форми писемності. Вони навчилися виготовляти глиняний посуд і використовувати метали. Вони приручили тварин і створили досить складні соціальні структури з класовими системами.

У цих країнах уже на етапі первіснообщинного ладу виникло родинне виховання, котре в епоху рабовласництва продовжувало свій розвиток. Причиною цього стало зростання економічної незалежності сімей, які поступово перетворювалися в найважливіших структурний елемент суспільства, а також утвердження традиції успадкування дітьми соціального становища та фаху своїх батьків [51,с.40].

З появою класового суспільства виховання підрастаючого покоління набуло класового характеру, виділилося як самостійна соціальна функція суспільства. На цьому етапі з'явилися спеціальні навчально-виховні заклади — школи, в яких здійснювалося систематичне навчання дітей. Появі шкіл сприяло виникнення різних систем письма (шумерське, єгипетське, китайське та ін.). Перші школи було відкрито в III—II тис. до н.е. у Шумері, Єгипті, Індії, Китаї, й відтоді систематичне навчання стає важливим складником процесу виховання [45]. Школи в Шумері, Едуба (рання рабовласницька держава на території Дворіччя — між річками Тигр і Євфрат) виникли у середині III тис. до н.е. Головним їх завданням була підготовка писарів, навчання їх клинопису — трансформованому піктографічному письму, що являє собою комбінації різноманітних вертикальних і горизонтальних клиновидних рисок (система

налічувала до 600 знаків). Писали шумери на глиняних табличках по мокрій глині, тому навчальні заклади називали «будинками глиняних табличок», вчителя – «батьком будинку глиняних табличок», учня – «сином будинку глиняних табличок». Майбутніх писарів – дітей будинку табличок – учителя тримали в дуже суворих умовах, їх часто карали, били [52]. *(Дод.Б)*

1853 р. археологи відкрили найдавнішу у світі бібліотеку, яка поміщала понад 20 тисяч «книг» у вигляді глиняних табличок, тексти яких свідчать, що у шумерських школах вивчали відомості з ботаніки, зоології, медицини, географії, математики, астрономії, літератури. Клинописом був написаний також перший в історії збірник законів – «Кодекс Хаммурапі», у якому зазначено, що батько повинен відповідати за підготовку сина до життя і навчання його своєму ремеслу. Це засвідчує, що вплив сімейно-общинного укладу життя на школу зберігався впродовж всієї історії держав Межиріччя, а провідну роль у вихованні відігравала сім'я. Найважливішим методом виховання в сім'ї і школі вважався приклад старших. В одній з глиняних табличок, в якій міститься звернення батька до сина, батько закликав його наслідувати позитивний приклад батьків, родичів, друзів і мудрих керівників. В Ассирійсько-Нововавилонський період з'являються вже спеціальні школи для дівчаток зі знатних сімей, в яких навчали письму, читанню, лічбі, релігії, історії, танцям і музиці [17, с.5].

Однак можна зробити висновок, що родинного виховання, котре виступало основною формою педагогічної практики народів Стародавнього Сходу, було явно недостатньо для передачі потрібної на той час системи знань і суспільного досвіду. Державі були вкрай потрібні грамотні, освічені люди, які могли б керувати державним апаратом, вести господарство, управляти будівництвом, утримувати казну, збирати податки тощо. Необхідно було створити суспільну інституцію, основним завданням якої була би передача знань і життєвого досвіду. Зазначене спричинило виникнення перших шкіл [51, с.40].

У Єгипті школи з'явилися у III тис. до н.е. водночас з виникненням писемності. Тут існували двірцеві школи, школи для жерців, школи писарів, школи для різних службовців [45]. У школах для жерців вивчали ієрогліфічне письмо, яке вважалося священним. У цих школах формували уміння відправляти релігійні культи, а також повідомляли наукові відомості з математики, астрономії, географії і медицини, які трималися у таємниці від інших людей. Для письма єгиптяни використовували папірус (матеріал для письма, виготовлений з болотної рослини тієї ж назви). До наших часів зберігся папірус Пісса, якому, на думку вчених, понад 6 тисяч років. Папірус починався такими словами: «На жаль, світ тепер не той, що був раніше. Кожен хоче писати книжки, а діти не слухають батьків». Методи й прийоми шкільного виховання й навчання, що використовувалися в Стародавньому Єгипті, відповідали прийнятим тоді ідеалам людини [17, с.6]. У школах Стародавнього Єгипту особливе значення відводилося вмінню слухати вчителя, оскільки вважалося, що це є найважливішим засобом для формування слухняності. Роль останньої була дуже великою з двох причин:

- слухняність на той час виступала провідною доброчинною рисою для мешканця східної деспотії;
- вважалося, що той, хто вміє уважно слухати, зможе добре говорити [51, с.41].

У школі при палаці фараона заняття тривали з ранку до пізнього вечора. Панувала сувора дисципліна, вдавалися до тілесних покарань. Майбутні чиновники навчалися читанню, письму та лічбі. Крім того – гімнастичним вправам, плаванню і гарним манерам. У школах для жерців, окрім загальних предметів, давали релігійну освіту, а також навчали астрономії та медицини. Діти вищої знаті здобували освіту у військових школах, звідки виходили воєначальники. Підсумовуючи, можна сказати, що єгиптяни поставили собі за мету виховати небагатослівну людину, яка терпить і сприймає свій статус в якому вона народилася, а також підготувати до дорослого життя у світі.

В Індії (III тис. до н.е.) виховання було кастовим. Існували школи лише для двох вищих станів: школа брахманів і школи кшатріїв. Школу брахманів очолював учитель. Навчання в ній тривало 10—12 років (від 6—12 до 22—24 років). Під час навчання діти проживали у будинку вчителя. Окрім навчання, учні поралися у його господарстві. У школі брахманів з дітей найвищої касты готували служителів Бога, які все своє життя присвячували вивченню священних книг — Вед. У школах кшатріїв навчалися діти нижчих каст (шляхетської, військової). Тут вони опановували науку володіння зброєю, їзду верхи, гімнастичні вправи, а також математику, поезію, музику, етику і танці. Найнижчі касты не могли здобувати освіту. В індійському контексті освітня система допомагала охороняти й передавати важливі аспекти Вед, релігійних текстів та філософських вчень з покоління до покоління тому знання та навички передавались від касты до касты, забезпечуючи стабільність [45].

У Китаї писемність виникла в II тис. до н.е., водночас почалося й навчання грамоти. Воно було тривалим і доступним лише дітям із заможних родин. До появи загальноосвітніх шкіл у Китаї існували так звані общинні школи, в яких юнаків безкоштовно навчали стрільби з лука, пісень та обрядів, згодом — їзди верхи, письма і лічби. Навчання починалося з шести років. Основними його методами були запам'ятовування, наслідування, обмеження свободи та ініціативи. У школах панувала сувора дисципліна, застосовували тілесні покарання. Для підготовки чиновників діяли спеціальні навчальні заклади: юридичні, медичні, математичні, художні. Згодом було відкрито вищі аристократичні школи, в яких навчали ораторського мистецтва, філософії, релігійної моралі, астрономії, медицини та ін. Першу приватну школу в Китаї відкрив Конфуцій (бл. 551—479 до н.е.). Він вивчив понад три тисячі осіб. У філософських школах навчали ораторського мистецтва, риторики, логіки, вміння вести полеміку, дискутувати. Саме в Китаї вперше було запроваджено складання екзамену для тих, хто хотів стати вченим або чиновником [45]. Приватні школи підвищеного типу, давали своїм учням знання з риторики, моралі, права, філософії, літератури, однак, вони були платними, тому

малодоступними. Ці школи мали на меті підготувати юнаків до кар'єри політиків, державних урядовців, послів тощо, навчити молоду людину володіти собою й аудиторією, вести полеміку, висловлювати власну думку, обстоювати інтереси держави. І це закономірно, адже головною метою освіти Конфуцій вважав виховання «благородного мужа» – досконалої людини, котра повинна пізнати істину шляхом систематичного навчання, бути гуманною та дотримуватися традиційних норм моралі. Учений розглядав виховання як суттєвий фактор людського буття, обов'язкову умову добробуту. Стабільність суспільства, вважав він, залежить від виховання згідно з соціальним призначенням: «Правитель має бути правителем, сановник – сановником, батько – батьком, син – сином». Важливу роль у процесі виховання Конфуцій надавав суспільству [51, с.41]. Власне феноменом китайської освіти була передача конфуціанських цінностей, які визначали правильну соціальну поведінку та моральність, адже освіта сприяла збереженню культурної ідентичності та дотримання суспільних норм.

Економічний і культурний розквіт держав Стародавньої Греції датується VI-IV ст. до н. е. Добре відомі дві виховні системи тогочасної Греції: спартанська (Спарта – головне місто Лаконії) й афінська (Афіни – головне місто Аттики). Спільними рисами афінської та спартанської виховних систем було те, що вони призначалися тільки для заможного повноправного населення і пропагували зневажливе ставлення до фізичної праці і до людей праці (неповноправного населення та рабів) [17, с.8; 16].

Афінська система виховання [16] (*Дод.В*) залишила слід в освіті як провісниця високої духовної культури, формування гармонійної людини, основними якостями якої були духовне багатство, моральна чистота та фізична досконалість. Сутність такої системи полягала в наступному: до семи років дітей обох статей виховували вдома, у сім'ях. Після родинного семирічного виховання вільнонароджені хлопчики вступали до початкової платної школи, яка ставила перед собою завдання дати учням насамперед літературну і художньо-музичну освіту. Починаючи з 12-ти років, хлопчики паралельно з

мусічною школою відвідували ще й палестру – приватний гімнастичний заклад, метою якого був розвиток культури тіла. Найзаможніша і найздібніша частина афінської молоді вступала з 16-річного віку до державних закладів – гімназій. Спочатку вони призначалися суто для фізичних вправ, однак пізніше перетворилися у своєрідні центри спілкування, духовного розвитку, а також фізичного, громадсько-політичного й естетичного виховання молоді. У ці платні, елітарні заклади приймали багатих і знатних афінських юнаків, які готувалися до кар'єри державних діячів. У гімназії молодь перебувала в середньому протягом двох років, а потім вступала в ефебію. У групах ефебів юнаки 18-20 років готувалися до військової служби. Виховання дівчаток дуже відрізнялося від виховання хлопчиків. До IV ст. до н. е. немає відомостей про те, щоб їх навчали читання і письма. Процес навчання відбувався вдома в жіночій половині будинку (гінекеї). Дівчата опановували переважно домашню роботу: приготування їжі, пошиття одягу, надання лікувальної допомоги. Беручи участь у святах, вони знайомилися з елементами музики, танцю, поезії.

Загалом у такий спосіб в Афінах утвердилась ідея «калокагатії» (гармонійний розвиток особистості, в якому весь зміст виховання спрямовувався на досягнення фізичної та духовної досконалості). Однак, незважаючи на це, мусимо констатувати, що афінська система виховання мала яскраво виражений класовий характер і була розрахована на те, щоб не допустити дітей нижчих верств до освіти [51, с.42]. У заможних сім'ях опіку над юним школярем здійснював раб-вихователь, педагог. Слово «педагог» означає «той, що веде дитину». Це був домашній раб, який супроводжував дитину до школи й стежив за нею вдома. Поступово зі звичайного раба педагог перетворювався в домашнього вихователя [17, с.8].

Основною метою спартанської системи виховання була підготовка мужнього, фізично розвинутого, здорового, загартованого і витривалого воїна – захисника аристократії. Життя спартанців було підпорядковане головній вимозі – бути в стані військової готовності, проявляти жорстокість і насильство до рабів. Виховання було державним. Контроль держави здійснювався з перших

днів життя дитини: новонароджених оглядали у спеціальному місці, що називалося лесха. Тільки здорові діти поверталися батькам. До 7 років здійснювалося сімейне виховання. З 7 і до 18 років хлопчики перебували у спеціальних закладах інтернатного типу – агелах, а в проміжок часу від 18 до 20 років переходили у групу ефебів («ефебія» – молода людина, молодість) і несли гарнізонну військову службу. Після військової служби юнаки ставали повноправними громадянами Спарти. Громадянське повноліття наступало у 30 років. Устрій життя в агелах здійснювався за військовим зразком. Виховання спрямовувалося на вироблення беззаперечної слухняності, розвиток витривалості та формування здатності перемогати. Пріоритетним було фізичне виховання і військові вправи. Отже, бачимо що суспільство стародавньої Греції виокремило такі цінності освіти і виховання як: етичні норми, розумовий та фізичний розвиток для виконання своїх соціальних функцій.

Афіни стали прародителькою педагогічної теорії у філософських ученнях древньогрецьких мислителів:

1. Засновником «піфагорійського союзу» – таємного аристократичного товариства з культом сакрального знання – вважається Піфагор з Самоса (приблизно 580-500 рр. до н.е.). Однією з основних ідей Піфагорійського союзу була віра в глибокий зв'язок між числами та природою. Їх вчення надавало велике значення математиці, вважаючи її основою всього і вираженням гармонії всесвіту. Вони вивчали взаємозв'язок чисел, властивості геометричних фігур та музичні гармонії. Встановили особливий акцент на освіту. Для них навчання було шляхом досягнення гармонії та духовного вдосконалення. Спільнота вірила у важливість розвитку інтелекту, віддавала перевагу навчанню музиці, геометрії та астрономії. Підхід піфагорійців до освітнього процесу включає не лише передачу знань, але й виховання духовних якостей. Студенти отримували не лише теоретичні знання, але й вчителі старалися виховувати в них внутрішню гармонію, моральні цінності та самодисципліну. Піфагорійці вважали здоров'я тіла і душі досягненням гармонії. Практикували філософію здоров'я.

2. Сократ (469—399 до н.е.) . Вважав, що людина повинна пізнати тільки саму себе, звідси й мета — пізнання самого себе, моральне самовдосконалення. Найвищою доброчесністю, на його переконання, є мудрість, яка стримує буяння пристрастей і афектів. Філософія Сократа не була викладеною в конкретних педагогічних трактатах. Тим не менш, його освітні та педагогічні ідеї передавались через твори його учнів, зокрема, Платона. Основними аспектами освітньої філософії Сократа були: головне завдання вихователя — пробудити кращі потаємні душевні сили вихованця. Це пробудження він називав «другим народженням». Вважав, що вчительська діяльність важливіша за обов'язки батьків і визначав її як повивальне мистецтво. Головний принцип такої діяльності — відмова від примусу й насилля, а найдієвіший засіб виховання — переконання. Виходячи з ідеї самопізнання, Сократ розробив евристичний метод навчання: вчитель повинен доводити хибність уявлень учнів, а відтак підводити їх до правильного розуміння істини. Цей метод навчання (евристична бесіда, сократичний метод), на його думку, розвиває мислення, сприяє розумовому розвитку. Таким методом Сократ навчав своїх учнів — дітей і молодь, яких збирав у храмах, на майданах і в парках. Цей метод широко використовують у сучасних школах [45].

3. Платон (427—347 до н.е.) – видатний афінський філософ учень Сократа. Займався педагогічною діяльністю в Афінах, де при гімназії Академія заснував філософську школу. Використовуючи досвід афінської та спартанської систем виховання, Платон першим у світі обґрунтував систему освіти і виховання підростаючого покоління. Мета виховання, на його думку, – формування «і тіла, і душі найпрекраснішими». Він обстоював державне, суспільне виховання дітей і першим дійшов висновку про необхідність відкриття державних дитячих дошкільних закладів. Відповідно до запропонованої ним системи виховання діти 3—6-річного віку здобувають виховання «на майданчиках» при храмах, де жінки-вихователі, призначені державою, розвивають їх через ігри, казки, пісні, бесіди тощо. Дітей 7—12

років (хлопчиків і дівчаток) в державних школах навчають читання, письма, лічби, музики і співів. Для підлітків 12 — 16 років існують школи-палестри, а для юнаків 16—18 років — гімназії. Молодь 18—20 років проходить військову підготовку в групах ефебів. Найздібніші молоді люди віком від 20 до 30 років можуть здобувати вищу освіту. Вивчаючи філософію, астрономію, арифметику, геометрію, музику, вони готуватимуться до виконання важливих доручень у державі. Особи віком від 30 до 35 років, най здібніші та найосвіченіші, можуть удосконалювати свою освіту, щоб згодом стати керівниками держави. Після 50 років вони звільняються від керівництва державою і можуть самовдосконалюватися. Для представників третьої верстви (ремісники і хлібороби) виховання здійснюється у процесі практичного життя. Платон зневажливо ставився до фізичної праці, вважав, що навчання не повинно мати трудового характеру [45].

4. Аристотель (384—322 до н.е.) – учень Платона, видатний філософ і вчений Давньої Греції. Він був вихователем сина Олександра, македонського царя Філіпа, майбутнього завойовника. Жив у Афінах, очолюючи засновану ним школу – Лікей. Аристотель вважав, що людина наділена рослинною душею (її функції – розмноження і харчування), тваринною душею (відчуття і почуття) і розумом, а тому потребує всебічного виховання: фізичного, розумового та морального. Починати слід з фізичного виховання. Уперше в історії педагогіки він зробив спробу вікової періодизації, яку, вважав, слід враховувати у процесі виховання: від народження до 7 років; від 7 років до настання статевої зрілості – 14 років; від 15 до 21 року, тобто до змужніння. Критерій такої періодизації – природа розвитку особистості. В ідеальній державі Аристотеля допускається існування сім'ї, тому дитина до семи років виховується в сімейних умовах традиційного грецького взірця. На відміну від Платона, Аристотель обґрунтував значення діяльності у вихованні та навчанні («Коли вчаться, то не грають», «Молодь потрібно готувати не для забави»). Вважав, що все життя людини повинно бути діяльним, маючи на увазі діяльність душі з удосконалення певних добро чинностей. Був переконаний, що

фізична праця принижує вільно народжених і забирає час, призначений для розвитку інтелектуальних сил. Аристотель категорично виступав проти навчання дівчат і жінок, вважаючи, що вони за своєю природою істотно відрізняються від чоловіків і тому освіта не принесе їм користі [45]. Загалом, філософські вчення давньогрецьких мислителів визначили основи освітньо-виховних концепцій, таких як навчання через діалог, розвиток громадянської свідомості та пошук істини через розуміння світу та себе.

Під тиском активно зростаючої Римської імперії Афінська держава поступово втратила свою могутність. У Римі система виховання істотно відрізнялася від грецької. В історії Стародавнього Риму вирізняють два періоди: республіканський (VI-I ст. до н. е.) та період Римської імперії (30 р. до н. е.- 476 р. н. е.). Римське виховання на всіх етапах переслідувало насамперед практичні цілі. Діти з бідних сімей отримували практичну трудову підготовку, а дітей привілейованих громадян готували до активної державної діяльності. Першочерговою справою було вироблення у представників всіх верств населення такої якості, як відданість батьківщині, державі. На відміну від грецького виховання, в освітньо-виховній системі Риму знаходилося місце і для бідного, але вільного населення. Ще у III ст. до н. е. функціонували елементарні (початкові) школи. Вони обслуговували вільнонароджене з середнім достатком населення (плебеїв). Тут навчали читати, писати і рахунку. Методика навчання була такою ж як і в афінських музичних школах. У ці школи допускалися і дівчатка. Заможні римляни надавали перевагу домашньому початковому навчанню своїх дітей. У другій половині республіканської епохи (II-I ст. до н. е.) система шкільництва розширюється. Спочатку школи були приватними та платними і тільки в епоху імперії поступово стали державними. У середині II ст. до н. е. виникають граматичні школи для дітей найбільш заможного населення, у яких навчались хлопчики від 12 до 16 років, що попередньо отримали домашню підготовку. Це були школи підвищеного типу, де вивчали грецьку і латинську мови, теорію словесності, грецьку літературу й історію. За часів Римської імперії вигляд граматичних шкіл зберігається. Важливе

досягнення у цьому відношенні пов'язане з розвитком жіночої освіти: у I-II ст. поряд з чоловічими граматичними школами виникають і жіночі, що в історії шкільництва було новим явищем. У другій половині республіканської епохи (II-I ст. до н. е.) виникли риторичні школи, які стали вищим ступенем шкільної римської освіти. У цих школах за досить високу оплату здійснювалася підготовка юнаків із найбільш заможних сімей до майбутньої державної діяльності. Тут вони оволодівали ораторським мистецтвом, поглиблено вивчали філософію, риторику, правознавство, а також основи математики, астрономії, музики. У римських школах всіх типів з обов'язкового переліку предметів цілком було виключене фізичне виховання. Коли християнство стає панівною релігією, вчителями стають представники християнського духовенства, навчально-виховна робота набуває поступово релігійного характеру. Оскільки християнська церква не підтримувала освітньо-виховних ідеалів античності, то до кінця епохи древнього світу (IV-V ст.) значно знизився той рівень освіченості, який було досягнуто у стародавніх Греції та Римі [17, с.12].

Педагогічна спадщина Римської імперії представлена у поглядах М. Т. Цицерона, Л. А. Сенеки, М. Ф. Квінтіліана та ін. За М. Т. Цицероном, ідеал виховання – досконалий оратор, художник слова і суспільний діяч. Філософ уважав, що єдиним шляхом досягнення справжньої людської зрілості є систематична неперервна освіта і самоосвіта. Л. А. Сенека головним завданням виховання вважав моральне вдосконалення людини. Він стверджував, що пізнати природу і самого себе можна лише оволодівши філософією, яка і є головним засобом морального вдосконалення людини. М. Ф. Квінтіліан виступав за підготовку суспільного діяча. Він звертав увагу вихователів на необхідність враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, висував вимогу зробити процес навчання природним і радісним шляхом застосування таких методів і прийомів, як спільна діяльність, змагання в ораторському мистецтві тощо. Таким чином, римська виховна система є яскравим прикладом соціального виховання, основна мета якого полягала в підготовці суспільного діяча [51, с.44].

Отже, підсумовуючи можна сказати, що основні положення систем виховання в первісному суспільстві включали практичні навички, необхідні для виживання в природному середовищі. В цей період не були встановлені ще класові рамки, всі виховувалися і пізнавали світ у вільному доступі. Вже з появою класового суспільства виховання підростаючого покоління набуло класового характеру – з'являються перші школи в Шумері, Єгипті, Індії, Китаї, і що родинного виховання, котре виступало основною формою педагогічної практики народів Стародавнього Сходу, було явно недостатньо для передачі потрібної на той час системи знань і суспільного досвіду, щоб грамотно вести політику держави. Виховання в стародавній античності змінювало ключову роль у формуванні особистості та впливало на культуротворчість цього часу, адже було поставлено за ціль виховувати гармонійно розвинуту особистість, що передбачала поєднання розумового, морального, естетичного та фізичного розвитку. В освіті та вихованні рабовласницького періоду відведена велика увага на формування соціальної ієрархії та ролі в суспільстві. Багато давніх цивілізацій поставили перед собою завдання формувати майбутніх лідерів та воїнів. Освіта в цьому контексті спрямовувалася на розвиток лідерських якостей, тактичного мислення та військових навичок. В цілому феномен освіти і виховання в давніх культурних цивілізаціях віддзеркалював багатоаспектність цілей, які ставила перед ними держава.

2.2 Виявлення культуротворчого елементу у вихованні та освіті як здійснення концептуально - описової та комунікативної функцій

Виявлення культуротворчого елементу у виховній та освітній сфері за допомогою концептуально-описової та комунікативної функцій є важливим у процесі пізнання самого себе та розуміння світу.

У житті суспільства роль освіти є важливою, адже її місце визначається розвитком знань людей, набутим досвідом, їх уміннями, навичками, можливостями самовдосконалення та саморозвитку. Освіта і виховання є тими унікальними чинниками, що потенційно допомагають формувати здорове

суспільство, яке приймає виклики та в змозі їм протистояти. Саме через освіту суспільство забезпечує свій розвиток. Існування соціуму можливе лише тоді, якщо його члени дотримуються прийнятих у цьому суспільстві цінностей, правил поведінки та норм, які обумовлені довгим історичним процесом та умовами які були закладені багато століть тому. Освітньо-виховний та соціалізований процес дозволяють людині стати особистістю та дати їй можливість виконувати соціально-комунікативні функції, що в свою чергу допомагають підтримувати лад та цілісність суспільства.

Концепція (лат. *Conceptio* – розуміння) – система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів. Концепція істотно відрізняється від теорії не тільки своєю незавершеністю, але й недостатньою верифікованістю. Очевидно, її можна вважати сурогатною формою теорії. Головне призначення концепції полягає в інтеграції певного масиву знання, у прагненні використовувати його для пояснення, пошуку закономірностей. [24].

Культуротворчий елемент у вихованні та освіті активно сприяє формуванню концептуальної функції, розглядаючи освітній процес як спеціально сплановану можливість для передачі цінностей, традицій та ідентичності. Одним з основних засобів розвитку особистості і формуванню базової культури є саме роль освіти через концептуальну функцію. Освітній процес характеризується засвоєнням нової інформації, яка повинна бути динамічно-оптимально побудована, враховувати потреби людини, суспільства і держави. Протягом тривалої історії людства залежно від рівня розвитку, природних умов, релігійних вірувань вибудовувалися певні концептуальні функції (ідеї) освіти які впливали на культуротворчість особистості. Оскільки концептуальна функція у вихованні та освіті здійснює процес формування та усвідомлення основних підходів, ідей та загальних принципів, які лежать в основі знань і розвитку особистості. Ця функція змінює ключову роль у створенні та розширенні когнітивної картини світу, допомагаючи розуміти сутність явищ, взаємозв'язки між ними та загальні принципи, які допомагають орієнтуватися в складному середовищі існування.

Розглядаючи основні концептуальні функції освітнього простору, то з минулих часів можна виокремити – *народності в освіті та вихованні*. Дана концепція базується на багаторічному досвіді виховної роботи й освіти людини, поєднуючи загальнолюдські цінності. Згадаємо притчу Г.Сковороди «Вдячний Еродій», в якій він яскраво відстоював принципи народності у вихованні, тим самим підкреслював потребу батьків зберігати та передавати моральні, духовні цінності [5, с.25]. Народне виховання та освіта, на думку автора, має бути в державі фундаментальним для побудови освітньо-виховної системи за принципом національної ідентичності. Безперечно, що освіта є базовою необхідністю для формування умінь, навичок, здібностей людини, етносу, народу, нації які впливають на хід історії держави. Дійсно не можна не погодитися з даним твердженням, розвивати та виховувати суспільство потрібно так аби не втратити самих себе, не можна забувати хто такі ми, яка наша історія, хто наші нащадки та який культуротворчий процес пройшли вони, аби ми стали тими ким ми є зараз. Тому пріоритет *народності освіти* й виховання є важливим для соціально-політичного розвитку суспільства, але з елементами притаманної їй культуротворчої ідентичності.

Протягом кожного соціального періоду розвивається притаманна їй модель навчання, яка засвоюється, опрацьовується, зберігається для передачі суспільних цінностей, досвіду який був накопичений у процесі розвитку та передував нинішньому стану. Це є – *дидактичний підхід* концептуальної функції. «Цей підхід розуміється як засвоєння людиною знань від простого до складного, накопичених людством у різних областях наукових знань, з метою підготовки фахівця, готовою бути частиною системи сучасних соціально-економічних інститутів» [5, с.25]. Одним із найвідоміших дидактів світу є Я.Коменський, який трактує дидактику як «універсальне мистецтво всіх вчити всьому. І при тому вчити з гарантованим успіхом» [37]. Також Я.Коменський вважав, що дидактика це не тільки навчання, але й виховання. Він дотримувався погляду, що правильним є те навчання, коли вчитель у спілкуванні з учнями викликає в них інтерес до знань, враховуючи при цьому

індивідуальність кожного здобувача освіти. Тому дидактичний підхід допомагає сформувати практичний доробок навчання, а також розкриває закономірності, принципи і способи організації взаємодії освітніх технологій, а й взаємодію між вчителем і учнем. Цей підхід покликаний навчити вчитися, переходити від незнання до знання, вдосконалюватися, аби з користю використовувати свої знання не тільки в теорії, але й в практичному житті. Оскільки освіта перебуває в постійній трансформації через глобальні зміни, модернізації культуротворчий процес прищеплюється з елементами життєтворення і пристосування до постійних стратегічних змін які залежать від попиту суспільства, держави, економіки та культури.

Концептуальний елемент стосується й *основної парадигми в освіті* яка впливає на культуротворчість. Ця парадигма першочергово пов'язана із втіленням на курс «навчання протягом життя», «Вік живи, вік учись». «Яка дозволить розширити соціальну інтеграцію, особистісний розвиток, конкурентоспроможність і можливість працевлаштування людини, громадянина своєї держави» [5, с.26]. Концептуальний підхід безперервної освіти полягає в придбанні людиною необхідних знань, умінь, навичок і якостей за потреби в них, що відбувається протягом усього життя людини. Ця концепція не визнає завершеності розвитку людини, вона поєднує освітні національні традиції і інноваційність [5, с.27]. Однак не потрібно забувати, що будь яке спонтанне рішення не завжди є ефективним, мало просто вчитися, потрібно поставити перед собою цілі аби дійти до кінцевої мети, а також не варто забувати, що велику частку відіграє самоосвіта, самовдосконалення, тобто не все залежить від навчального закладу, або освітньої програми, перш за все залежить від людини, чому і чого вона хоче навчитися і для чого їй це потрібно. Тому вміння вчитися протягом життя виявляє культурологічний елемент у вихованні та освіті.

Пріоритет розвитку людини в соціумі. Це передбачає створення умов для саморозвитку особистості у навчально-виховному процесі, реалізації закладених у ній сутнісних сил, максимально можливої самоактуалізації

людини. Унікальність і неповторність кожної особистості – багатство всього суспільства, тому не слід обмежувати свободу проявів і розвитку особистості. Вихователь повинен приймати особистість такою, якою вона є. Тільки за таких умов буде плідною взаємодія учасників виховного процесу [49, с.251].

Виховання людини з інноваційним типом мислення, яка здатна до сприйняття постійних змін у соціумі. Це пов'язано з процесом соціалізації особистості, який повинен допомогти вихованцеві вижити в суспільному потоці криз і революцій – екологічних, енергетичних, інформативних, комп'ютерних тощо; оволодіти досвідом старших, зрозуміти своє покликання, визначити власне місце в суспільстві, самостійно знайти шляхи найефективнішого самовизначення. При цьому особистість має прагнути до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення. Ці процеси стимулюють не пасивну поведінку, а розвиток активного творчого самоствердження у суспільстві [49, с.251].

Виховання свідомих громадян і патріотів рідної землі. З огляду на це, актуальною є наукова розробка та забезпечення системи громадянського виховання, мета якого сформувати у молоді комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння нею належності до свого народу, держави, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення своєї держави. Тобто, необхідно виховати людину з певним типом соціально зумовленої поведінки, яка характеризується набором прав і обов'язків [49, с.251]. .

Визнання ціннісного (аксеологічного) підходу пріоритетним у вихованні. Це передбачає вивчення процесів і явищ з позиції їхньої цінності для виховання й розвитку особистості на етапі професійної підготовки. Рівень сформованості ціннісних орієнтацій особистості визначається результатом оволодіння конкретними знаннями на попередніх етапах освіти та виховання [49, с.252]. .

Сприяння становленню та творчому розвитку особистості, її фізичного і морального здоров'я. Це пов'язано з формуванням духовно багатого покоління, творчих особистостей, які змогла розв'язувати як щоденні, так і масштабні

завдання, що забезпечують не просто виживання, а прогрес нації. Актуальною є проблема розвитку особистості, її моралі, гідності, оскільки суспільство знаходиться у глибокій, глобальній, системній кризі, зокрема – духовній. Важливою соціально-педагогічною проблемою є формування здорового способу життя, особливо актуальною в умовах сучасних цивілізаційних процесів, які притаманні усім сферам людської життєдіяльності [49, с.252].

Концептуальна функція виховання та освіти активно впливає на особистісний розвиток людини, формується здатність до отримання знань в різних підходах, які створюють основу для формування креативності, критичного мислення, роблячи освіту ефективним інструментом для саморозвитку та адаптації у сучасному суспільстві. Можна підкреслити, що концептуальна функція ключовим елементом якої є не лише виховувати особистість з глибоким розумінням світових процесів, але й формування інтелектуальної особистості, яка готова до творчого процесу та внесення своїх знань та умінь у розвиток суспільства.

В сучасному освітньому просторі ключовою рисою є не лише передача знань, але й активна взаємодія, спрямована на розвиток особистості. Однією з складових цієї взаємодії є комунікативна функція у вихованні та освіті. Комунікація в цьому контексті не обмежується лише обміном інформації, але стає критично важливим інструментом у формування особистісних якостей, соціальної взаємодії та конструктивного розв'язання завдань. Ця функція активного сприяє впровадженню та розвитку важливих соціокультурних навичок в суспільстві, що забезпечує новий рівень взаємодії в освітньому просторі.

Комунікативна функція – це різні форми та засоби обміну і передавання інформації, завдяки яким стають можливими збагачення досвіду, нагромадження знань, оволодіння діяльністю, узгодження дій та взаєморозуміння людей. Однак, контакти між людьми не обмежуються лише потребами передавання інформації. Спілкування завжди передбачає певний вплив на інших людей, зміну їх поведінки та діяльності [25, с.65].

Комунікативна функція культури полягає в передаванні історичного досвіду поколінь через механізм культурної спадкоємності та формуванні на цій підставі різноманітних способів і типів спілкування між людьми. Цю функцію виконують за допомогою складної знакової (символічної) системи, яка зберігає попередній досвід у мові, поняттях, обрядах, традиціях, звичаях, засобах виробництва, наукових формулах тощо. При цьому одні символічні форми мають яскраво виражений загальнолюдський зміст, інші – національний, регіональний або конфесійний. Проте саме ця функція культури виконує роль збирача етнічних сил та фундатора народності й нації, забезпечуючи живий зв'язок поколінь та закладаючи фундамент для становлення і зростання духовного потенціалу кожної нації [24].

Велику роль відграють знаки – предмет (явище, дія), що виступає в якості носія інформації про інші предмети і використовується для її отримання, зберігання, опрацювання та передачі. До знакових систем відносяться різноманітні системи сигналізації, мови, образотворчих мистецтв, театру, кіно, музики, правила етикету, релігійні символи і ритуали, геральдичні знаки та взагалі багато предметів, які можуть служити засобами для відображення якогось змісту. Важливим явищем є сукупності знаків (тексти), в яких зашифрована соціальна інформація, тобто започаткований у них зміст який передається між людьми. Насправді знак – це матеріальний предмет, що чуттєво сприймається, а його значення (зміст, інформація) є продукт духовної діяльності людей. Знаки постають своєрідними «матеріальними оболонками» людських думок, почуттів, бажань. Для того щоб наслідки людської діяльності людини збереглись у культурі, щоб вони передавались і сприймались іншими людьми, вони мають бути закодовані у цій знаковій оболонці. Зв'язок значення і знаку (або інакше кажучи інформації та коду, в якому вона фіксується і транслуються) визначає нерозривність духовного і матеріального аспектів культури [36, с.22]. Таким чином зароджуються перші шаблі комунікації (у первісному суспільстві люди спілкувалися за допомогою вицарапування знаків на стінах скель, згодом винайдена система письма – клинопис в

Месопотамії або ієрогліфів у Давньому Єгипті) відкрила нові можливості для зберігання інформації та її передачі на великій відстані. З подальшим розвитком культури у людей виникла потреба у збереженні і передачі інформації. Це принципово новий і незрівнянно більш багатий за своїми можливостями тип інформаційного процесу.

У культурі інформація кодується зовнішніми по відношенню до тіла людини структурами. Виражаючи свої думки та уявлення у створених людьми знакових системах, індивід об'єктивує їх. Це означає, що вони ніби відділяються від нього, набувають самостійного, позаособистого існування [36, с.23]. Вони стають соціальною інформацією, носієм якої стає не один даний індивід, а суспільна культура, яка згодом призведе до зростання попиту на грамотність, яка стає ключовим елементом суспільного розвитку. Завдяки культурі у суспільстві стає можливим історичне накопичення і примноження інформації.

Комунікативна функції виступає головним чином за допомогою словесної мови, або специфічної «мови» мистецтва (музики, театру, живопису, кіно тощо). Якщо початкові знакові системи протягом тривалого часу існували і передавалися з покоління в покоління, від людини до людини, лише усно і графічно, на порівняно невеликі дистанції в часі і просторі, то з розвитком техніки, новітніх транспортних засобів і засобів масової інформації (преси, радіо, телебачення, кіно, аудіо та відеозаписи) комунікативні можливості культури, тобто її здатність зберігати, передавати і тиражувати культурні цінності, незмірно зросли. Люди, яких уже немає в живих, продовжують існувати серед нас духовно, як це показує доля багатьох видатних особистостей. З другої половини XX століття після фізичної смерті багатьом з них фактично вдалося забезпечити і своє аудіовізуальний безсмертя. Посилення комунікативних можливостей культури призводить до відомого стирання її національних особливостей і сприяє формуванню єдиної загальнолюдської цивілізації [48]. Також важливе значення цієї функції полягає в тому, що культуротворчий елемент в освіті та вихованні через пам'ять

забезпечує передавання з покоління в покоління важливих соціокультурних норм людства.

Отже, культуротворчий елемент у вихованні та освіті являється ключовим аспектом, що впливає на розвиток особистості за допомогою здійснення концептуальної та комунікативної описової функції. Його роль впливає на формування відкритого та толерантного освітнього середовища. Концептуальна функція культуротворчого елемента вносить в освітній процес багат шаровість підходів для розуміння світу. Засвоєння культурних аспектів допоможе розвивати критичне мислення, формувати власну ідентичність та готовність взаємодіяти у глобальному суспільстві.

Комунікативна функція культуротворчого елемента акцентує увагу на важливості взаємодії та взаєморозуміння оточуючого суспільства. Вона допомагає формувати механізми спілкування, сприяти розвитку міжкультурної емпатії та культурної компетентності.

Синтез концептуальної та комунікативної функцій у культуротворчому елементі сприяє формуванню глибокого розуміння власної культури та поваги до інших культур. Цей підхід сприяє вихованню гармонійних, свідомих громадян, готових до викликів сучасного світу. Таким чином, культуротворчий елемент у вихованні та освіті є ключовим компонентом, що сприяє розвитку гармонійної особистості, яка вміє взаємодіяти з сучасним світом та готова бути цінним кадровим потенціалом суспільства.

2.3 Культуротворчий потенціал функції програмування у вихованні та освіті

Програмування виступає не лише як технічний інструмент, але й як засіб для розвитку культурних аспектів у вихованні та освіті. Культуротворчий потенціал функції програмування виявляється в здатності цього процесу створювати та формувати культурні цінності, виховувати та розвивати суспільство через вплив на людей їх ідеї та переконань.

Функція програмування напряду пов'язана з психологією людини, адже в психології вивчається важлива роль розвитку людського мислення, поведінки та психічних процесів. Програмування може бути використане для розв'язання різних завдань та досліджень у психології, але також вона може виступати як культуротворчий елемент, адже культуротворчість в освіті й вихованні виконує важливу роль у формуванні, розвитку особистості сучасного типу, ерудовану та духовно розвинену.

Можна виділити першу програму, генетичну. Вона «записана» у відповідних мозкових утвореннях дитини вже до моменту народження. Від цього генотипу серед іншого будуть залежати її здібності, задатки і можливості особистості. Задатки, що впливають на психічну діяльність, стосуються майже всіх її сфер, але особливо яскраво проявляються в емоційному реагуванні, від них залежать темперамент і характер. Тобто перша програма проявляється від народження, як така що формує перші важливі компетентності (відчувати, реагувати, тактильність, чутливість та інше) для подальшого розвитку особистості.

Друга програма формує внутрішні системи устремлінь, установок, звичок, потягів, амбіцій, що характеризують дану особу і впливають на прийняття суб'єктом рішень і в цілому на його поведінку. Цьому сприяє виховна діяльність, яка допомагає набувати знання, вміння та навички, які продовжують формувати особистість, але вже на підставі закладеного ядра особистості. Ця програма є суб'єктивно-підсвідомою основою особистості.

Ось деякі аспекти функції програмування у вихованні:

1. Програмування вимагає творчого підходу до розв'язання проблеми, які розвивають креативне мислення та здатність до інновацій;
2. Програмування розвиває логічному мисленню;
3. В процесі програмування людина зустрічається з численними проблемами та викликами, які вимагають від неї умінь аналізувати та шукати кращі рішення;
4. Стимулювання інтересу та мотивації;

5. Командна робота та прищеплення соціальних навичок;

6. Вміти адаптуватися до змін

Також функція програмування у вихованні допомагає знайти цінність певним речам (духовним і матеріальним), адже ціннісний смисл є важливим в культуротворчості індивіда.

Цінність – фіксована в людській свідомості характеристика відношення об'єкта до людини і відповідно людини до об'єкта. Об'єкт має цінність, якщо людина бачить засіб задоволення якої-небудь своєї потреби [36, с.17]. Цінність є не об'єкт сам по собі, а його властивості, здатність задовольняти людські потреби. Об'єкт виступає як носій цінності. Цінностями можуть бути спогади, почуття, радість творчості тощо. Щоб об'єкт мав цінність, необхідно, щоб людина усвідомлювала наявність у ньому певних властивостей (наприклад, земля, повітря, вітаміни, спілкування з іншими людьми необхідні людині, вона без них не може існувати), але якщо вона не усвідомлює цього, то вони для неї цінності не мають. Здатність оцінювати об'єкти, тобто встановлювати їх цінність, пов'язана з утворенням у свідомості людини ціннісних уявлень. Це уявлення про те, якими предмети мають бути, щоб задовольняти людські потреби. У формуванні ціннісних уявлень велику роль відіграє уява. За її допомогою люди створюють уявні зразки об'єктів, які б максимально повно і досконально відповідали їх потребам. Такі зразки називають ідеалами. Вони відповідають еталонам цінностей. Цінності реально існуючих матеріальних і духовних благ оцінюються у порівнянні з ними. Вони тим вищі, чим більше наближаються до ідеалу. В наслідок історичного розвитку і взаємодії різних культур поступово відбувається формування загальнолюдських ідеалів, складається єдина загальнолюдська система цінностей, що містить у собі все краще, що накопичено в культурах різних епох і народів. Із всіх цінностей та ідеалів кожна особистість відбирає те, що відповідає її уподобанням, вихованню, освіті, особистому життєвому досвіду [36, с.18].

І головною культуротворчою складовою частиною є третя програма, формування свідомості, як необхідної умови для подальшого всебічного

розвитку особистості. Саме усвідомлена психіка, формує доступ до аналізу і розумової діяльності, адже процес усвідомлення інформації – це і є формування свідомості. Але потрібно враховувати той факт, що у свідомість вводиться як частина безпосереднього сприймається ззовні, так і надходить з пам'яті, а також з підсвідомості інформації. У свою чергу свідомість знаходиться в залежності від емоційного стану, конкретної ситуації, мотиваційних впливів. До цього треба додати ще свідому постановку завдань, здійснювану вищими відділами особистості. Саме тому, ця програма проявляється в освітньому процесі. Ось кілька аспектів, які демонструють це

1. Свідомість формує цінності. Людина здатна усвідомити цінності з якими буде йти по життю, чим вона хоче займатися, що вивчати, чим захоплюватися і головне це буде приносити їй задоволення (духовно і матеріально);

2. Формування мотивації. Якщо людина розуміє, чому певні знання чи навички їй потрібні, це може суттєво підвищити її зацікавленість у навчанні та стимулювати активну участь у процесі освіти.

3. Свідомість розвитку критичного мислення. Освічена особистість здатна критично оцінювати інформацію, аналізувати, аргументувати та приймати обґрунтовані рішення.

4. Свідомість про себе та своє оточення розвиває гнучкість та здатність адаптуватися до змін. Людина, яка усвідомлює свої можливості та обмеження, легше адаптується до нових викликів у житті.

5. Свідомість впливає на розвиток емоційної інтелекту, що є важливим для ефективної комунікації, взаєморозуміння та побудови взаємовідносин у середовищі.

6. Особистість здатна самостійно планувати та регулювати власну активність та досягати поставлених цілей.

7. Особистість, яка усвідомлює, що світ наповнений різноманіттям вибору вміє цінити це та толерантно ставитися до оточуючого середовища.

8.Свідома особистість схильна до самоосвіти. Людина, яка приймає рішення постійно самовдосконалюватися, може бути більш мотивованою вивчати нові теми та розвивати свої навички. Тому усвідомленість веде до більш глибокого та свідомого засвоєння знань, розвитку ключових навичок та формування освіченої особистості.

Отже, функція програмування безперечно формує культуротворчий потенціал у вихованні і освіті. Вона впливає не тільки на розвиток творчої, багатогранної, грамотної та соціальної адаптаційної особистості. Ця функція допомагає залучати суспільство в глибокий і високоякісний освітній та виховний процес.

ВИСНОВКИ

Отже, в результаті дослідження було виявлено та досліджено культуротворчі функції виховання та освіти.

У ході дослідження було важливим визначено ступінь розробки проблеми та джерельну базу. Теоретичні дослідження підтверджують актуальність використання культурологічного підходу у вихованні та освіті, адже були розроблені основні концептуальні приписи культурологічного підходу, а також принципи структурування освітніх процесів в умовах навчання відповідно до різних ситуацій у контексті цього підходу. Проте, як показує аналіз наукової літератури з даної проблеми, багато аспектів застосування культурологічного підходу потребують більш детального вивчення. Теоретичні засади культурологічного підходу відображаються не лише як система концепцій у вихованні і освіті, але як філософія, що визнає важливість культурного впливу на розвиток особистості та формування суспільства. Більшість науковців, зазначають, що цей підхід акцентує увагу на важливості розуміння та врахуванні культурних особливостей у вихованні та освіті, сприяючи розвитку критичного мислення, творчості та міжкультурної компетентності учасників освітнього процесу. Зазначене дослідження може служити підґрунтям для подальших практичних програм у сфері освіти, розробки нових методик і підходів до виховання, орієнтованих на розвиток культурологічного освітнього середовища

Здійснено категоріально-понятійний аналіз. В дослідженні представлено, що основними категоріями є: культура, культуротворчість і функція. Дослідження показало, що термін культуротворчість на відміну від культури і функції повною мірою не сформований науково, тому здійснення спроби аналізу вищезазначеного поняття може бути науково плідним. Більш абстрактно це поняття можна розглядати як процес створення та розвитку культурних цінностей, ідей, традицій, творів мистецтва та інших виражень культури, але незважаючи на це результати аналізу встановили ключові

понятійні фактори, що впливають на культуротворчі функції: виховання, освіта, творчість.

Також було визначено загальні функції виховання і освіти. Функція в контексті культурології надає можливість розглядати ключові аспекти таких явищ, як культура, освіта, виховання та творчість, через призму їх впливу на суспільство та індивіда. Розглядаючи ці явища в контексті функціональності, можна зробити кілька висновків, а саме, що у культурології поняття «функція» допомогти розуміти роль культури в соціальному та індивідуальному житті. Культура виконує різноманітні функції, включаючи соціалізацію, ідентифікацію, комунікацію та передачу цінностей. Вивчення цих функцій дозволяє зрозуміти, як культура формує та впливає на суспільство. Освіта виконує пізнавальні, соціальні та культуротворчі функції, забезпечуючи навички, знання та цінності, необхідні для життя в сучасному світі. Функції виховання виділяють його значущість у формуванні особистості, адаптації до соціальної ролі та створенні гармонійного культурного середовища.

Виявлено культуротворчу складову виховання та освіти, яка виявляється в здатності створювати нові культурні парадигми, підтримувати та розвивати національні та глобальні культурні ідентичності. Отримані результати підкреслюють важливість інтеграції культурних аспектів в освітні та виховні практики. Дослідження вказує на те, що освіта та виховання є активними агентами, що формують культурний ландшафт, впливаючи на менталітет, цінності та традиції суспільства. Культуротворчий аспект виявляється в здатності створювати нові культурні парадигми, підтримувати та розвивати національні та глобальні культурні ідентичності. Отримані результати підкреслюють важливість інтеграції культурних аспектів в освітні та у виховних практиках.

В результаті дослідження ми дослідили процеси становлення виховання і освіти в людській культурі, що представлені аналізом в давніх цивілізаціях, адже тоді вони мали культурний потенціал, бо мали мотивацію для творення культури. Зародки примітивних систем виховання зародилися в первісному

суспільстві і вони заключалися в здобуванні практичних навичок необхідних для виживання в природному середовищі. В цей період не були встановлені ще класові рамки, всі виховувалися і пізнавали світ у вільному доступі. Вже з появою класового суспільства виховання підростаючого покоління набуло класового характеру – з'являються перші школи в Шумері, Єгипті, Індії, Китаї, і що родинного виховання, котре виступало основною формою педагогічної практики народів Стародавнього Сходу, було явно недостатньо для передачі потрібної на той час системи знань і суспільного досвіду, щоб грамотно вести політику держави. Виховання в стародавній античності змінювало ключову роль у формуванні особистості та впливало на культуротворчість цього часу, адже було поставлено за ціль виховувати гармонійно розвинуту особистість, що передбачала поєднання розумового, морального, естетичного та фізичного розвитку. В освіті та вихованні рабовласницького періоду відведена велика увага на формування соціальної ієрархії та ролі в суспільстві. Багато давніх цивілізацій поставили перед собою завдання формувати майбутніх лідерів та воїнів. Освіта в цьому контексті спрямовувалася на розвиток лідерських якостей, тактичного мислення та військових навичок. В цілому феномен освіти і виховання в давніх культурних цивілізаціях віддзеркалював багатоаспектність цілей, які ставила перед ними держава. Проаналізовано творення культуротворчості виховання і освіти через здійснення концептуально - описової та комунікативної функції. Концептуально-описова функція в освітньому процесі включає в себе опис ключових ідей, які спрямовані на розуміння та аналіз культурних явищ, а також систематизацію та висловлення головних ідей культури. Комунікативна функція полягає в передаванні досвіду, нагромаджених знань поколінь через механізм культурної спадкоємності та формуванні на цій підставі різноманітних способів і типів спілкування між людьми. Вперше комунікативна функція так би мовити була представлена через формування писемності. Далі ця функція виконувалась за допомогою складної знакової (символічної) системи, яка зберігає попередній досвід у мові, обрядах, традиціях, звичаях, засобах виробництва, наукових формулах. І саме

зазначені функції впливають на освітньо-виховний процес, адже дозволяють людині стати особистістю та дати їй можливість виконувати соціально-комунікативні функції, що в свою чергу допомагають підтримувати лад та цілісність суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Н. М. Теоретичний аспект проблеми формування управлінської культури викладача / Александрова Н. М. // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгв. ун-т ; [редкол.: О. В. Матвієнко (голов. ред.) та ін.]. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. – № 46. – С. 19–24. - URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ffd26cd6-c4c3-4605-86fe-53e43b2a9aeb/content>
2. Багатозначність поняття культури. - URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10204/>
3. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення / М. В. Бастун // Горизонты образования. — 2012. — № 3. — т. 2 (36). — С. 170 — 175. - URL: https://lib.iitta.gov.ua/6594/1/Bastun_6.pdf
4. Білецький В.В. Культурологічний підхід до формування змісту навчання коледжах економічного профілю. - С 109-113.- URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/228635848.pdf> ;
5. Брацун І. Розкриття концептуальних підходів сутності освіти /Інна Брацун // Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Філосо.-політол. студії : зб. наук. пр. – 2017. – Вип. 15. – С. 23-30.- URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2017/5.pdf
6. Виховання у первісному суспільстві. - URL: <https://studentam.net.ua/content/view/2252/85/>
7. Виховання, школа і педагогічна думка у Стародавньому Римі. - URL: <https://studfile.net/preview/5544073/page:6/>
8. Галич Т.В. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого підходу до підлітків у системі виховної роботи класного керівника. Вінниця, 2011. — С. 260. — URL: https://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/715/dis_Galich.pdf?sequence=1&isAllowed=y

9. Галицька М. М. "Культура" та "Освіта": взаємозумовленість понять / М. М. Галицька // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2013. - Вип. 4. - С. 28-33. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_5
10. Гвоздій С. П. Культурологічний та системний підходи як методологічна основа дослідження феномена "культура безпечної життєдіяльності" / С. П. Гвоздій // Народна освіта. - 2016. - Вип. 2. - С. 37-43. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_2_8.
11. Герчанівська П. Е. Культурологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За ред. В. І. Панченко. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Університет «Україна», 2006. — С. 323. — URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/Gerchanivska_Kulturologiya_compressed.pdf
12. Гриньова, В. М. Культурологічний підхід в педагогіці. — С.8-14.— URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/kulturologichniy-pidhid-v-pedagogitsi.pdf>
13. Енциклопедія сучасної України. - URL: <https://esu.com.ua/article-34236#:~:text=>
14. Жорнова О.І. КУЛЬТУРОТВОРЧИСТЬ: ІСТОРИЯ ТЕРМІНУ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ. - URL: <https://s.esrae.ru/mino/pdf/2012/1%20K/1090.doc>
15. Зображення мамонта в Каповій печері. Фото з книги Лева Любимова «Мистецтво Давнього світу». - URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B0
16. Зображення афінської системи виховання Вазописець Дуріс. Кілікс (V ст. до н. е.). Старий музей, Берлін. - URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8959/1/History_%20of%20_pedagogy_%20History_%20of%20_foreign%20_pedagogy%20_methodical_%20recommendations.pdf
17. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій / Упорядники: Л.В. Маляр, М.І. Кухта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. — С. 64. — URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/33216>

18. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / М.М. Закович, І.А. Зязюн, О.М. Семашко та ін.; за ред. М.М. Заковича. – 2-ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. – С. 567. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002226
19. Культура. Освіта. Педагогіка. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/326#:~:text>
20. Кононенко В.І. Мова у контексті культури. Монографія. - Київ-Івано-Франківськ, 2008. – С. 390. – URL: <https://kzigm.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13>
21. Культурологія як наука. – С.1-5. – URL: <https://kntiis.od.ua/sites/default/files/files/leksia%20kulturologia.pdf>
22. Кулініч О.О. Зміст та значення освіти в умовах розвитку сучасного суспільства та держави. – С. 188-193. – URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-1-1_2013/26.pdf
23. Коваленко Т. М. Творчість і креативність – риси майбутніх фахівців у вищій освіті / Т. М. Коваленко [Електронний ресурс]. – URL: доступу : https://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Kovalenko.pdf
24. Концепція. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F>
25. Козак Л. В. Формування комунікативної компетентності майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології засобами тренінгу / Л. В. Козак // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. - 2013. - Вип. 1-2. - С. 64-71. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2013_1-2_12
26. Комунікативна функція. – URL: <https://referatss.com.ua/work/osnovni-funkcii-kulturi/>

27. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.метод. посібник. Вид. 4-те., Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – С.190. – URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levkivskyi_Mykhailo/Istoriia_pedahohiky.pdf
28. Ліфінцева О. В. Понятійні конструкції терміну «творчість» у культурологічному аспекті. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2022. № 2. С. 106–110. – URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4322/Visnyk_2_2022-106-110.pdf?sequence=1&isAllowed=y
29. Линовецька О. Основні функції освіти / О. Линовецька // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. - 2014. - Вип. 36. - С. 44-50. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_36_10
30. Олійник О.В. Культурологічний підхід як наукова основа розвитку теорії та практики педагогічної освіти [Електронний ресурс]. – URL: <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2006/50-37-6.pdf>.
31. Особливості процесу сучасного виховання у вищих навчальних закладах цивільного захисту. – URL: <https://nauka.udpu.edu.ua/1-1-osoblyvosti-protsesu-suchasnoho-vyhovannya-fahivtsiv-tsyvilnoho-zahystu-u-vyschyh-navchalnyh-zakladah-tsyvilnoho-zahystu/#:~:text=>
32. Особливості та функції виховання. – URL: https://stud.com.ua/46365/pedagogika/osoblivosti_funktsiyi_vihovannya
33. Основні функції творчості. – URL: http://ni.biz.ua/17/17_10/17_10915_osnovnie-funktsii-tvorchestva.html
34. Основні функції видів творчості. – URL: <https://studfile.net/preview/6386009/page:2/>
35. Основи культурології: опорний конспект лекцій» : навч. посіб. / уклад.: Овчаренко А. О., Самойленко Л. Я., Ткаченко В. П. ; за ред. доц. Овчаренко А. О., доц. Самойленко Л. Я., Ткаченко В. П. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2014. – С. 404. – URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/462/1/3dba6ef5-22c0-4d1c-945b-056de9fe9dec.pdf>

36. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія : навчальний посібник. - Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – С.288.– URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Podolska_Yelyzaveta/Kulturolohiia.pdf
37. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. – URL: https://stud.com.ua/143065/pedagogika/pedagogichna_sistema_amosa_komenskogo
38. Саух П. Ю. Філософія — освіта — виховання. Трикутник успіху навчально-виховного процесу / П. Ю. Саух // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 3. - С. 87-97. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_3_17
39. Се Цзін. Сутність культурологічного підходу в процесі формування духовної культури сучасної молоді. Наука і освіта, № 1. – С. 78–81. – URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/1_2011/21.pdf
40. Сисоєва С. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. Сисоєва // Освітологія. - 2012. - Вип. 1. - С. 22-29. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ocvit_2012_1_4
41. СУТНІСТЬ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВНІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ. – URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4501.html>
42. Словники іншомовних слів. – URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F4%F3%ED%EA%F6%B3%FF>
43. Філософський енциклопедичний словник. Редкол. голова В. І. Шинкарук; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди. Абрис, 2002. – С.742. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011096>
44. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С.329. – URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4052/Philosophy%20of%20%20Education.pdf?sequence=1>
45. Формування педагогіки у давні часи. – URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14609/>

46. Функції культурології. – URL: <https://tureligious.com.ua/funktsiji-kulturolohiyi>
47. Функції культури. – URL: <https://studies.in.ua/shpora-culture/591-6-funkcyi-kulturi-2.html>
48. Функції культури. – URL: https://ua-referat.com/%D0%A4%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8_2
49. Хомич Л. Концептуальні основи організації виховної роботи. – С. 247-253. – URL: <https://lib.iitta.gov.ua/5767/1/tmpA2D1%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D0%B8%D1%87.pdf>
50. Чередніченко Г.А. Культурологічний підхід до формування особистості майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. – URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/>
51. Черняк С.Г. Виникнення та розвиток виховання у світових цивілізаціях // Наука і світ, № 4, 2016. – С.39-47. – URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2016/4_2016/9.pdf
52. Шумерська школа (взята із книги «В школе и дома. История. Древний мир. – М.: «Росмэн», 1996. – 104 с.)). – URL: http://histlab.edukit.kiev.ua/nashi_publicacii/statti/metodika_rozvitku_v_shkolyariv_vminnya_bachiti_problemi_zasobami_ilyustracij_pidruchnika_istorii_starodavnjogo_svitu/
53. Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship. – . – URL: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-3858-8_26
54. What role does culture play in shaping children's school experiences. – URL: <https://blog.oup.com/2021/02/what-role-does-culture-play-in-shaping-childrens-school-experiences/>

ДОДАТКИ
ІЛЮСТРАЦІЇ
Додаток А [15]

Додаток Б [52]

Додаток В [16]

РОЗРОБКА КОНСПЕКТУ ЛЕКЦІЇ

Методологія вищої школи

ТЕМА: «КУЛЬТУРОТВОРЧІ ФУНКЦІЇ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ»

Мета: розкрити зміст та значення культуротворчих функцій виховання і освіти як складової навчальної дисципліни, що входить до складу магістерської програми «Методологія вищої школи»; проаналізувати взаємозв'язок понять «культура» та «освіта», принципи та підходи, що лежать в основі культуротворчих функцій виховання і освіти.

Технічна складова: презентація лекції до конспекту

Ключові терміни: культуротворчість, культурологія, функція, культура, виховання, освіта, творчість

План заняття

1. Сутність поняття «культуротворчість»
2. Поняття функцій в культурології;
3. Зародження феномену виховання і освіти в давніх культурах: цілі і мотивація

Літературні джерела:

1. Галицька М. М. "Культура" та "Освіта": взаємозумовленість понять / М. М. Галицька // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2013. - Вип. 4. - С. 28-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_5.
2. Галич, Т.В. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого підходу до підлітків у системі виховної роботи класного керівника. Вінниця, 2011. — 260
https://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/715/dis_Galich.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Жорнова О.І. КУЛЬТУРОТВОРЧІСТЬ: ІСТОРІЯ ТЕРМІНУ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ
https://revolution.allbest.ru/culture/00878766_0.html
4. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій / Упорядники: Л.В. Маляр, М.І. Кухта. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. С.64
<https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/33216>

5. Ліфінцева О. В. Понятійні конструкції терміну «творчість» у культурологічному аспекті. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2022. № 2. С. 106–110
6. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навч.метод. посібник. Вид. 4-те,. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 190 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Levkivskiy_Mykhailo/Istoriia_pedahohiky.pdf
7. Основи культурології: опорний конспект лекцій» : навч. посіб. / уклад.: Овчаренко А. О., Самойленко Л. Я., Ткаченко В. П. ; за ред. доц. Овчаренко А. О., доц. Самойленко Л. Я., Ткаченко В. П. – Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2014. – 404 с <https://eprints.cdu.edu.ua/462/1/3dba6ef5-22c0-4d1c-945b056de9fe9dec.pdf>
8. Сисоєва С. Сфера освіти як об'єкт дослідження / С. Сисоєва // Освітологія. - 2012. - Вип. 1. - С. 22-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ocvit_2012_1_4.
9. Саух П. Ю. Філософія — освіта — виховання. Трикутник успіху навчально-виховного процесу / П. Ю. Саух // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 3. - С. 87-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2018_3_17
10. Філософія освіти: Навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – с. 329 <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4052/Philosophy%20of%20%20Education.pdf?sequence=1> .

1. Сутність поняття «культуротворчість»

Діяльність людини в культурі — культуротворчість — основна характеристика життєдіяльності індивіда.

Нині в науковій літературі є понад п'ятсот визначень поняття «культура». Всі вони розширюють і поглиблюють його сутність, проте жодне з визначень не спростовує визначального фундаментального значення освіти. Формально освіта є одним з найбільш значущих елементів і навіть може бути інтерпретована як своєрідна транснаціональна культура. Освіта транслює і творить культуру, а це означає, що сучасна культура без освіти не можлива. Оскільки трансляція і творення культури здійснюється засобами мови, саме мова забезпечує органічний зв'язок між освітою й культурою, між індивідом і суспільством, між індивідуальною й суспільною свідомістю, між культурою

особистості й культурою суспільства, а також стає полем формування нової культури.

Термін «культура» має латинське походження від *colere* – обробляти, заселяти, вирощувати, опікуватись чимось; похідне від нього – *cultus* (вшанування). Звідси «культ» – богів, предків, культ сили, культ кохання тощо. Також і *colonus* – колонія, тобто, заселена земля; *agri cultura* – обробіток землі, вирощування.

Зазвичай під терміном «культура» ми розуміємо – сукупність матеріальних і духовних цінностей, що відображують активну творчу діяльність людей в освоєнні світу у ході історичного розвитку суспільства.

Одним із контекстів культури є виховний і освітній простір. Ми ділимося, живемо, виступаємо та відчуваємо культуру через нашу участь у повсякденній діяльності, звичаях та рутині з іншими соціальними людьми. Культура допомагає нам зрозуміти наш соціальний світ і формує наші дії, думки та почуття. Наприклад, культура відіграє певну роль у тому, як ми переживаємо емоції, будуємо самоуявлення, навчаємось і вирішуємо проблеми. Можна зауважити, що культура виступає не тільки як об'єкт вивчення дисципліни, але і як невід'ємна частина процесу виховання та формування особистості. Взаємодія культури з освітою та вихованням становить важливий аспект розвитку суспільства та індивідуальної свідомості людини. І саме тому культура впливає на культуротворчість адже виховання і освіта є основними механізмами передачі культурного контексту. Вони допомагають індивідам розуміти свою власну культуру, традиції, мову, історію, що може стати вихідною точкою для культуротворчості.

Іншою складовою частиною культуротворчості є творчість. Творчість взаємодіє з культурним контекстом, впливаючи на його розвиток та збагачення. Це акт вираження індивідуальних ідей та концепцій, що виявляє величезний потенціал впливу на культуротворчість суспільства, оскільки творчість виступає каталізатором для культуротворчості, розширюючи горизонти, надаючи нові перспективи та формуючи сучасний культурний пейзаж у

світобаченні людей, в їх індивідуальності у не боязні показати себе світу яким ти є. А виховання і освітній простір сприяють розвитку якостей необхідних для успішного вирішення завдань у сучасному світі

Тому культура і творчість взаємодіють та сприяють виникненню культуротворчості, тобто процесу створення та розвитку нових культурних цінностей, традицій, ідентичності.

Як науковий термін культуротворчість постає фактом теоретичного узагальнення категорій культура, творчість, розвиток, їхнього сприйняття науковцями й осмислення взаємозалежностей і взаємовпливів, що існують між цими поняттями, однак на сьогодні, сутнісний зміст терміна культуротворчість повною мірою не сформований науково, тому здійснення спроби аналізу вищезазначеного поняття може бути науково плідним. Зазначимо, що культуротворчість реалізується в різних формах, найважливіші з яких розвиваються з перших кроків становлення культури, найдавніші з них, – міф, релігія, мистецтво, мораль.

Таким чином, *культуротворчість* це – процес творення та розвитку культурних цінностей, ідей, традицій, творів мистецтва та інших виражень культури. Це явище включає в себе творчий акт, що впливає на культурне середовище та сприяє формуванню унікального культурного простору.

2. Поняття функцій в культурології

У культурології поняття «функція» є ключовим для розуміння впливу культури на суспільство та індивіда.

Поняття функція (лат. *functio* — виконання, звершення) як явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін, також це робота обов'язок, коло діяльності когось, чогось; повинність, місія. З фізіологічної точки зору – специфічна діяльність організму людини, тварин, рослин, їхніх органів, тканин і клітин. З математичної науки – величина, яка змінюється зі зміною незалежної змінної величини (аргументу). Соціологічне трактування пояснює, що це роль, яку виконує той чи інший

елемент соціальної системи. Функція з філософської точки зору – термін, що вживається для опису діяльності або зв'язку різних категорій.

Культурологія (*лат. cultura — обробіток і гр. — думка*) – наука, що вивчає культуру, її сутність, закономірності існування та розвитку, людське значення та способи пізнання. Розглядаючи культурологію, як самостійну науку, можна побачити, що вона має велику кількість функцій: Пізнавальна функція. Концептуально-описова функція. Оцінююча функція. Пояснювальна функція. Світоглядна функція. Навчальна чи освітня функція

Таким чином, культурологія – гуманітарна дисципліна, яка вивчає культуру як цілісне системне явище, узагальнює знання інших наук про культуру. Власне, розуміння культури багатопланове і як явище вона має інші функції: Інформаційна. Пізнавальна. Регулятивна функція. Семіотична, або знакова. Ціннісна (ціннісно-орієнтаційна). Комунікативна. Інтегративна функція. Гуманістична функція.

Також освіта завжди була особливою функцією суспільства і держави. Освіта – це систематичний процес отримання знань, навичок, цінностей та інших елементів культури, який відбувається через формальні та неформальні засоби. Це процес, спрямований на розвиток розумових, фізичних, соціальних та емоційних аспектів особистості, яка виконує наступні функції: Соціальні функції. Соціокультурні (культуротворчі). Пізнавальна. Комунікативна. Гуманітарна. Соціально-політична функція. Аксіологічна функція. Психологічну функція. Організаційна функція.

Виховання – вплив суспільства на особистість, яка розвивається; спеціально організований і науково інструментований процес створення умов для розвитку особистості. Як педагогічна категорія – цілеспрямована діяльність, покликана сформувати систему якостей особистості, поглядів і переконань відповідно до суспільних ідеалів. Функції виховання: Гуманістична функція. Культурологічна функція. Духовного відтворення.

Творчість – умова розвитку особистості, так як в процесі творчості здійснюються функції самореалізації, самоактуалізації, саморозвитку. Функції:

Гносеологічна функція. Аксиологічна (ціннісна) функція. Евристико-конструктивна функція та інші.

Отже, поняття «функція» в контексті культурології надає можливість розглядати ключові аспекти таких явищ, як культура, освіта, виховання та творчість, через призму їх впливу на суспільство та індивіда.

3. Зародження феномену виховання і освіти в давніх культурах: цілі і мотивація

З розвитком суспільства процеси соціалізації диференціюються: соціальна адаптація, як перша форма освіти, ускладнювалася, що привело до її поділу на розвиток, навчання і виховання. Змістом навчання стала передача певного досвіду дії з матеріальними предметами за відповідним зразком, що сприяло забезпеченню членів суспільства першочерговими потребами в їжі, одязі, житлі та доступних засобах виробництва. Розширення видів діяльності людини, таких як збиральництво, полювання, риболовля, вирощування рослин і плодів, розведення тварин і, що найголовніше – виготовлення знарядь праці, сприяли розвитку абстрактного мислення, появі певних символів для його відтворення. Як наслідок, діяльність людини зазнала поділу на практичну діяльність, що була спрямована на досягнення конкретного результату, а також на діяльність, метою якої ставало досягнення певного уявного результату – символу. Відтак виокремилася розумова діяльність, а до навчання почали долучатися дії з передачі символів, нематеріальних смислових об'єктів – знань, знакових систем, образів та інших видів креативної індивідуальної та колективної діяльності.

У ранньому (родовому) суспільстві освіта сприяла не тільки навченості індивіда забезпечувати себе елементарними засобами існування, а також його ідентифікації як члена певної людської спільноти, яка вирізнялася від будь-якої іншої групи тварин, божеств, стихій тощо. Набуття людиною досвіду і навичок виживання в певному природному середовищі, акумулювання культурних зразків діяльності, норм, цінностей, звичаїв і традицій сприяли нагромадженню

знань, що мали передаватися наступним поколінням. З появою класового суспільства виховання підростаючого покоління набуло класового характеру – з'являються перші школи в Шумері, Єгипті, Індії, Китаї, і що родинного виховання, котре виступало основною формою педагогічної практики народів Стародавнього Сходу, було явно недостатньо для передачі потрібної на той час системи знань і суспільного досвіду, щоб грамотно вести політику держави. У той час як жителі давніх Афінів надавали головного значення вивченню витончених мистецтв, у давньому Римі головна мета освіти полягала у підготовці воєначальників і державних діячів.

Висновки. Отже, культура є одночасно і передумовою, і результатом виховання і освіти людини, яка у процесі виконує ряд важливих функцій для засвоєння життєвих компетенцій. Виховання і освіта освоює культурні цінності (історична спадщина мистецтва, архітектури,) і чим більше розвинене суспільство, тим більшою є потреба у вихованні і освіті, тим більш тривалим є період обов'язкового навчання дітей і молоді.